

İstanbul Hukuk Mecmuası

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Başvuru: 16.06.2020
Revizyon Talebi: 21.07.2020
Son Revizyon Tarihi: 27.07.2020
Kabul: 04.09.2020

Konkordatonun Amacı Kapsamında COVID-19 Salgınının Sürekli Borç İlişkilerinin Feshine Etkisi

İbrahim Ermenek* , Bünyamin Kartal**

Öz

Sosyal ve ekonomik yaşamı derinden etkileyen COVID-19 salgınının devam eden konkordato süreçlerinin amacına ulaşmasını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemesi muhtemeldir. Yargı alanındaki hak kayıplarının önlenmesi amacıyla sürelerin durdurulması yönünde alınan tedbirler, söz konusu sürenin bitiminde borçlunun toplu şekilde icra ve iflas takiplerine maruz kalması sonucunu doğurabilir. Bu nedenle yeni konkordato başvurularının yanı sıra devam eden konkordato süreçlerinde de sürekli borç ilişkilerinin konkordatonun amacına mani olmaları sebebiyle feshedilebilmesi imkânı önem kazanmıştır. Feshin gerçekleştirilmesi için konkordato komiserinin izni ve mahkemenin onayı gerekir. Sözü edilen izin ve onayın alınmasına ilişkin şekil şartları ve ispat ölçüsü de COVID-19 salgınından etkilenmiştir. 7226 sayılı Kanun ile iş yeri kira sözleşmeleri bakımından getirilen fesih yasağı ile konkordatonun amacı bağlamında sürekli borç ilişkilerinin feshedilebilmesi arasındaki ilişki ortaya konulmalıdır. Ayrıca sürekli borç ilişkilerinin uyarlanması ile konkordatonun amacı bakımından feshedilebilmelerinin uygulama alanları COVID-19 salgınına dayalı olarak keşişmektedir. Bu bağlamda konkordatonun amacına ulaşabilmesi için borçlu, sözleşmenin uyarlanarak ayakta tutulması ile sözleşmenin feshedilmesi arasında bir tercihte bulunmak zorunda kalabilir. Bu çalışmada COVID-19 salgının borçlunun işaret ettiğimiz seçenekler arasındaki tercihine ve konkordatonun amacı kapsamında sürekli borç ilişkilerinin feshedilebilmesine etkileri üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Konkordato, Sürekli borç ilişkileri, Fesih, Uyarlama, COVID-19

The Effect of COVID-19 Pandemic on the Termination of Perpetual Debt Obligations within the Scope of the Concordat

Abstract

It is likely that the COVID-19 pandemic will directly or indirectly affect the achievement of the aim of ongoing concordat processes, which deeply affects social and economic life. At the end of that period, measures undertaken to stop deadlines to prevent loss of rights in the jurisdiction may result in collective enforcement and bankruptcy proceedings. Hence, in addition to new concordat applications, the possibility of termination of perpetual debt obligations has gained importance in the ongoing concordat processes. The approval of the concordat commissioner and the court is required for the termination. Formal conditions for obtaining the mentioned permission and approval and criteria of proof were also affected by the COVID-19 pandemic. The prohibition of termination by Law No. 7226 regarding workplace lease agreements and the termination of perpetual debt obligations within the context of the purpose of the concordat should be revealed. Additionally, during the COVID-19 pandemic, the areas of application intersect between the adjustment of perpetual debt obligations and the termination in the context of the objective of the concordat. Hence, the borrower may have to choose between adjusting the contract and its termination for the concordat to reach its goal. This study

* **Sorumlu Yazar:** İbrahim Ermenek (Doç. Dr.), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Usul–İcra ve İflas Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye. E-posta: ibrahim.ermenek@hbv.edu.tr ORCID: 0000-0002-2823-7646

** Bünyamin Kartal (Arş. Gör.), İnönü Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra ve İflas Hukuku Ana Bilim Dalı, Malatya, Türkiye. E-posta: bunyamin.kartal@inonu.edu.tr ORCID: 0000-0002-6116-520X

Atrf: Ermenek İ, Kartal B, "Konkordatonun Amacı Kapsamında COVID-19 Salgınının Sürekli Borç İlişkilerinin Feshine Etkisi" (2020) 78(2) İstanbul Hukuk Mecmuası 485. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2020.78.2.0009>

focuses on the effects of the COVID-19 pandemic to the preference of the borrower between the choices we have pointed and termination of perpetual debt obligations in the context of the objective of the concordat..

Keywords

Concordat, Perpetual debt obligations, Termination, Adjustment, COVID-19

Extended Summary

Perpetual debt obligations may prevent debt restructuring and the concordat project to achieve its goal in this context that span a long process. Therefore, the opportunity to terminate the continuous debt relations that prevent the concordat from reaching its purpose has been given under the Enforcement and Bankruptcy Code Article 296/2. The possibility of termination is a legal adjusting in terms of its legal nature, which is regulated in Enforcement and Bankruptcy Code Article 296/2. The debtor is saved from the burden of the perpetual debt obligations with this arrangement. In this way, it becomes possible to achieve the goal of the concordat. This opportunity has been brought only for permanent debt obligations. However, periodic contracts are also within the scope of termination. The possibility of returning from the contract in our opinion should be granted within the scope of the same arrangement for sudden contracts with a time interval between its establishment and performance.

The COVID-19 pandemic also significantly affected new concordat applications, ongoing concordat processes, and court-approved concordat projects, which deeply shook the social and economic life. Perpetual debt obligations are also likely to be affected by the COVID-19 pandemic, as they span a process. However, it cannot be said that all perpetual debt obligations are negatively affected by the COVID-19 pandemic.

It should be determined whether the concordat has the purpose of healing in the evaluation to be made within the scope of preventing the purpose of the concordat. The economic bottleneck caused by the COVID-19 pandemic may result in the borrower wanting to get rid of the burden of perpetual debt obligations. However, for the purpose of the concordat, the COVID-19 pandemic is not an absolute consideration. The COVID-19 pandemic should be taken into account in cases where the concordat has a direct or indirect change in the number or weight ratio of factors affecting or preventing its healing purpose.

According to the circumstances of the concrete situation, the COVID-19 pandemic affects the concordat commissioner's discretion in the context of the purpose of the concordat. This should not affect its assessment of the abuse of the right. The commissioner should consider the quality of the business, the status of the borrower in terms of liquidity, the relationship of constant debt, and the existence of a causal link that can be attributed to the pandemic of COVID-19 in the context of the concordat.

The tendency to accept some facilities in favor of the borrower in concordat and bankruptcy law should be manifested in the context of lowering the high degree of proof under Enforcement and Bankruptcy Code Article 296/ to compensate for the economic depression caused by COVID-19 in legal systems. The prohibition of termination introduced by Law No 7226 does not have any effect in terms of Enforcement and Bankruptcy Code Article 296/2.

It should therefore be possible to adjust the perpetual debt obligations, and the COVID-19 pandemic should be considered as a reason for adjusting to the circumstances of the concrete situation. In cases where the application areas intersect, a legal arrangement should be made that allows the adjusting of the contracts and the termination possibility in Enforcement and Bankruptcy Code Article 296/2, although the Turkish Code of Obligations Article 138 and Enforcement and Bankruptcy Code Article 296/2 are independent of each other.

This study focuses on the effects of the COVID-19 pandemic to the preference of the borrower between adjusting and termination and termination of perpetual debt obligations in the context of the objective of the concordat. Taking into account the discussions in the doctrine and the problems in practice, the conditions of the termination opportunity in Enforcement and Bankruptcy Code Article 296/2 have been carefully examined.

Konkordatonun Amacı Kapsamında COVID-19 Salgınının Sürekli Borç İlişkilerinin Feshine Etkisi

I. Giriş

Konkordatonun amacına mani olan sürekli borç ilişkilerinin feshi, İsviçre İcra ve İflas Kanunu'nun 297a maddesinden iktibas edilerek 7101 sayılı Kanun ile düzenlemeye kavuşturulmuştur. Buna göre, konkordato borçlusu, komiserin uygun görüşü ve mahkemenin onayı ile hizmet sözleşmeleri dışındaki sürekli borç ilişkilerini herhangi bir zamanda¹ feshedebilir. Ancak bu tip sözleşmelerin feshedilmesi, sözleşmenin ayakta tutulmasının konkordatonun amacının gerçekleşmesine engel teşkil edecek nitelikte olmasına bağlıdır. Fesih nedeniyle ortaya çıkan tazminat, konkordato projesine göre ödenir (İİK madde 296/2)².

COVID-19 salgınının ekonomik sonuçları, hem sürekli borç ilişkilerini hem de konkordato kurumunu etkilemektedir. Konkordato kurumu bakımından özellikle söz konusu salgının konkordato projesi üzerinde doğuracağı etkiler hayati önemdedir. Zira konkordatonun amacına ulaşması konkordato projesindeki öngörülerin gerçekleşmesine bağlıdır. Bu çerçevede konkordatonun başarılı olması bazı hallerde sürekli borç ilişkisi doğuran bazı sözleşmelerin ayakta tutulmasını zorunlu kılarken, bazı hallerde de bu tip sözleşmelerin feshedilmesini zorunlu kılabilmektedir. Sözleşmenin ayakta tutulduğu hallerde konkordato borçlusu kendi edimini de eksiksiz olarak yerine getirmek zorundadır. Sözleşmenin ayakta tutulması halinde, bu sözleşme nedeni ile konkordato mühleti içinde doğacak alacaklar öncelikli alacak olup konkordato projesine tabi olmadıkları gibi, olası bir iflas halinde de masa alacağı olarak kabul edilirler (İİK madde 308/c/4)³. Konkordato borçlusunun veya alacaklısının ediminin niteliğine göre, bu edimin ifasının covid-19 salgınından etkilenmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu çalışmada covid-19 salgınının öncelikle konkordato üzerindeki genel etkilerine işaret edilecek daha sonra ise konkordatonun amacı çerçevesinde sürekli borç ilişkilerinin feshine etkisi üzerinde durulacaktır.

II. COVID-19 Salgınının Konkordato Kurumu ile İlişkisi

A. Genel Olarak

COVID-19 salgınının neden olduğu sosyal ve ekonomik tahribatın giderilebilmesi amacıyla öncelikle İcra ve İflas Kanunu madde 330'un verdiği yetkiye dayanılarak 2279 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile icra ve iflas takiplerine ilişkin bir dizi

¹ Fesih hakkı geçici veya kesin mühlet süresi içinde kullanılabilir. Franco, Lorandi, 'Dauerschuldverhältnisse im neuen Sanierungsrecht' (2014) 3 AJP/PJA 294.

² Murat Atalı, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *İcra ve İflas Hukuku* (2. Bası, Yetkin 2019) 679-680.

³ Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 641.

tedbir alınmış, daha sonra ise bu tedbirler 7226 sayılı Kanunun Geçici 1'nci maddesiyle yasalaşmıştır⁴. Fevkalade hallerde icra takiplerinin durmasına ilişkin İcra ve İflas Kanunu'nun 330'ncü maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararı ile, iflas takipleri ve ihtiyati haciz kararlarını da içine alan geniş bir uygulama getirilmiştir⁵; ancak söz konusu Karar'da konkordato hakkında açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir⁶.

7226 sayılı Kanun ile açık bir şekilde İcra ve İflas Kanunu'nda yer alan süreler 22 Mart 2020 (bu tarih dâhil) tarihinden itibaren başlamak üzere durdurulmuştur. Ayrıca konkordatonun alacaklı ve borçlu bakımından sonuçlarının durma süresi boyunca devam edeceği hükme bağlanmıştır. Konkordato müessesesine ilişkin mühlet ve sürelerin İcra ve İflas Kanunu'nda yer alması nedeniyle durma süresinin kapsamına dâhil olduğunda tereddüt yoktur⁷.

COVID-19 salgını yeni konkordato başvurularının yapılmasına engel değildir. Gerek 2279 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı gerekse 7226 sayılı Kanun yeni bir dava açılmasını veya talepte bulunulmasını yasaklamamaktadır. Bir görüşe göre, söz konusu düzenlemelerin icra ve iflas takiplerini durdurması nedeniyle konkordato başvurusunda bulunulmasında hukukî yarar yoktur⁸. Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre, durma süresi içinde yeni konkordato başvurusu yapılmasının önünde bir engel bulunmamaktadır⁹. Gerçekten de konkordato, takiplere ilişkin sonuçlarının yanı sıra sözleşmelere olan etkisinden faiz ve tasarruf yetkisine kadar ortaya çıkan hukukî sonuçlarla daha kapsamlı bir koruma sağlamaktadır. Ayrıca konkordato talebi ile durma süresi içinde geçici mühlet kararı verilmesi durumunda mühlet süresi, sürelerin durmuş olması nedeniyle, durma süresinin sonunda işlemeye başlar¹⁰. Böylelikle borçlu, durma süresinin takiplere olan etkisinden faydalanmakla birlikte

⁴ 7226 sayılı Kanun ile 2279 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı arasındaki uygulama sorunu için bakınız Muhammet Özkes ve Oğuz Atalay, '7226 Sayılı Kanun ile İcra ve İflas Kanunu m 330 Hükmünü Uygulayan Cumhurbaşkanlığı Kararı (2279 Sayılı) Çerçevesinde Ortaya Çıkan Bazı Sorular ve Tartışmalara Cevaplar' (Lexpera Blog, 27 Mart 2020) <https://blog.lexpera.com.tr/7226-sayili-kanun-ile-cumhurbaşkanligi-karari-neticesinde-ortaya-cikan-sorunlar> Erişim Tarihi 23 Mayıs 2020.

⁵ Hakan Pekantez, '2279 sayılı Cumhurbaşkanlığı (Fevkalâde Mühlet) Kararı ile 7226 Sayılı Kanunun Geçici 1. Maddesinin Birlikte Değerlendirilmesi' (Lexpera Blog, 28 Mart 2020) <https://blog.lexpera.com.tr/2279-sayili-karar-ile-7226-sayili-kanunun-birlikte-degerlendirilmesi/> Erişim Tarihi 23 Mayıs 2020.

⁶ Buna rağmen konkordato süreci kapsamında yapılacak işlemlerin fevkalade mühlet içinde durması gerektiği yönündeki görüş için bakınız Pekantez (n 5).

⁷ 7226 sayılı Kanun Geçici 1. Madde gerekçesi; "*Konkordato mühletinin alacaklı ve borçlu bakımından sonuçları durma süresince devam edecek; ayrıca icra ve iflas hizmetlerinin aksaması için gerekli olan idari tedbirler alınabilecektir. Konkordato kurumuna ilişkin mühlet ve sürelerin, 2004 sayılı Kanunda düzenlenmesi sebebiyle durma süresinin kapsamında olacağı konusunda tereddüt bulunmamaktadır.*"

⁸ Özkes ve Atalay (n 4); Pekantez (n 5).

⁹ Tolga Akkaya, 'COVID19 Salgını Nedeniyle Alınan İdari ve Yasal Önlemlerin Konkordatoya Etkisi ve Salgının Ekonomik Sonuçlarından Olumsuz Etkilenen Borçluların Korunmasına Yönelik Tedbirlere Dair Düzenleme Önerileri' (Lexpera Blog, 15 Mayıs 2020) <https://blog.lexpera.com.tr/covid19-salgini-nedeniyle-alinan-idari-ve-yasal-onlemlerin-konkordatoya-etkisi-ve-borçlularin-korunmasına-yonelik-tedbirlere-dair-oneriler/>, Erişim Tarihi 24 Mayıs 2020; Müjgan Tunç Yücel, '7226 sayılı Kanun ile Cumhurbaşkanlığının 2480 sayılı Yargı Alanındaki Hak Kayıplarının Önlenmesi Amacıyla Getirilen Durma Süresinin Uzatılmasına Dair Kararı Uyarınca Sürelerin Durmasının Konkordato Sürelerine Etkisi' (Lexpera Blog, 11 Mayıs 2020) <https://blog.lexpera.com.tr/7226-sayili-kanun-ile-cumhurbaşkanliginin-2480-sayili-karari-uyarinca-surelerin-durmasının-konkordato-surelerine-etkisi/>, Erişim Tarihi 24 Mayıs 2020.

¹⁰ Tunç Yücel (n 9).

süre sona erer ermez karşılaşması muhtemel toplu takip yüküne karşı korunmuş olur. Durma süresi boyunca hiç ya da yeterli gelir sağlayamayan ve belki de zarar eden işletmeler, yaklaşık üç aylık birikmiş ve karşılayamayacakları alacak talepleri ile muhatap olacaklardır¹¹. Bu durumun yadsınamayacak sonucu kendisini konkordato başvurularında meydana gelecek ciddi bir artış olarak gösterecektir.

Sürelerin durmasına ilişkin düzenleme, 22.03.2020 tarihinden önce geçici veya kesin mühlet kararı verilmiş konkordato yargılamalarına ilişkin süreleri de durdurur. Örneğin, alacakların bildirilmesine ilişkin süre, durma süresine denk gelirse durma süresinin bitiminden itibaren onbeş gün uzamış sayılır¹². Geçici ve kesin mühletin bitim süreleri durma süresi içine rastlarsa, bitmesine onbeş gün veya daha az kalmış süreler durma süresinin bitmesinden itibaren onbeş gün uzar. Onbeş günden daha uzun süreler için durma süresinde işlemeyen süreler, durma süresinin bitimine eklenir. Mühletin bitimi durma süresinden sonraki bir zamana rastlarsa durma süresinin tamamı mühlet bitimine eklenir¹³. Bu süreçlerin bir sonucu olarak tasdik yargılamasında COVID-19 salgınının etkileri nedeniyle hâkim, alacaklı ve borçlu menfaatlerini de gözeterik İcra ve İflas Kanunu madde 305/2 uyarınca konkordato projesinin düzeltilmesini isteyebilir¹⁴.

Durma süresinin tasdik edilmiş konkordato projelerine bir etkisi yoktur. Borçlu, tasdik edilmiş proje uyarınca ödemelerini yapmakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğünü yerine getirmeyen borçluya karşı durma süresinde takip başlatılamaz. Ancak konkordatonun kısmen feshinin talep edilmesi mümkündür. Bir görüşe göre, covid-19 salgının ekonomik etkileri nedeniyle proje uyarınca ödeme yapılması mümkün olmazsa, konkordatonun feshi davasında projenin uyarlanması istenebilir¹⁵. Kanımızca tasdik edilmiş konkordato projesi uyarlamaya elverişli değildir. Zira alacaklıların yeterli çoğunluğunun kabul ettiği konkordato projesi ile ret oyu kullanan alacaklılara ilişkin borç ilişkileri de yeniden düzenlenmiştir. Bu nedenle tüm alacaklılar ve borçlu arasında irade serbestisine dayanan bir sözleşme ilişkisi yoktur. Tasdik edilmiş bir konkordato projesi hakkında Türk Borçlar Kanunu'nun uyarlamaya ilişkin hükümlerinin uygulanabilmesi¹⁶, bu müessesenin borçlar hukuku

¹¹ Oğuz Atalay, 'COVID-19 Salgını Sebebiyle Gerçekleşen Takip Tatili Sonrasına İlişkin Bazı Düşünceler ve Öneriler' (Lexpera Blog, 21 Mayıs 2020) <https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-sebebiyle-gerceklesen-takip-tatili-sonrasina-iliskin-bazi-dusunceler-ve-oneriler/>, Erişim Tarihi 24 Mayıs 2020.

¹² Akkaya (n 9).

¹³ Tunç Yücel (n 9).

¹⁴ Akkaya (n 9).

¹⁵ Tamer Pekdiğer ve Abdüssamet Yılmaz, 'Korona Virüs (COVID 19) Salgınının Tasdik Edilmiş Konkordato Projelerine Etkisi' (Lexpera Blog, 29 Nisan 2020) <https://blog.lexpera.com.tr/korona-virus-covid-19-salgininin-tasdik-edilmis-konkordato-projelerine-etkisi/>, Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2020.

¹⁶ Konkordatonun sözleşme olarak nitelendirilip nitelendirilmemesi, TBK ve İİK hükümlerinden hangisinin uygulanacağını belirleme bağlamında önem taşır. Necmeddin Berkin, *İflas Hukuku*, (Fakülteler Matbaası 1972) 523.

çerçevesinde bir sözleşme olarak nitelendirilmesine bağlıdır¹⁷. Bu nedenle kanımızca mevcut durumda covid-19 salgınının tasdik edilmiş konkordato projesine etkilerinin giderilmesi ancak bu konuda yapılacak bir yasal düzenleme ile mümkün olabilir.

B. Sürekli Borç İlişkilerinin Feshi Bakımından COVID-19 Salgının Konkordato ile İlişkisi

7226 sayılı Kanun ile konkordatonun alacaklı ve borçlu bakımından sonuçlarının durma süresince devam edeceği hükme bağlanmıştır. Bir görüşe göre bu düzenleme, yetersiz ve gereksizdir¹⁸. Zira konkordatonun takiplere ilişkin etkisi durma süresi ile sağlanmıştır¹⁹.

Söz konusu düzenleme konkordatonun yalnızca alacaklı ve borçlu bakımından sonuçlarının devam edeceğini düzenlemektedir. Buna göre konkordato mühletli verilmesinin, İcra ve İflas Kanunu madde 294'te düzenlenen takip yasağı, ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz yasağı, maddi hukuk sürelerinin durması, faiz, takas, müstakbel alacağın devri, para dışındaki alacakların paraya çevrilmesi ve hacizli mallara ilişkin sonuçları uygulanmaya devam eder. Benzer şekilde borçlunun tasarruf yetkisine ilişkin İcra ve İflas Kanunu madde 297 bağlamında meydana gelen sonuçlar da korunur. Bununla birlikte konkordatonun diğer sonuçlarının geçerli olmaya devam edip etmeyeceği konusu bünyesinde bazı tereddütleri barındırmaktadır.

Düzenlemenin lafzı, yalnızca sözü edilen sonuçları muhafaza eder gibi görünse de konkordato kurumunun hukukî etki ve sonuçlarının sadece bir kısmına geçerlilik tanımak, kurumdan umulan beklentilerin gerçekleşmesine engel olabilir. Borçlunun tasarruf yetkisine ilişkin hükmü korumakla beraber konkordato komiserinin görevlerinin devam etmeyeceği düşünülemez. Bizim de katıldığımız görüşe göre²⁰, konkordatonun diğer sonuçlarının aynen devam edeceği kabul edilmelidir. Bu çerçevede sürelerin durduğu salgın sürecinde İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 uyarınca sürekli borç ilişkileri de feshedilebilmelidir. Hâkimler Savcılar Kurulu'nun salgın döneminde duruşmaların ertelenmesine ilişkin aldığı tedbirler de sürekli borç doğuran sözleşmelerin feshine engel olmaz. Zira bir çekişmesiz yargı işi

¹⁷ Konkordatonun hukukî niteliğine ilişkin görüşler sözleşme görüşü, yargı tasarrufu görüşü, kanunî işlem görüşü ve usulî (prosedür) görüşü olmak üzere dört başlık altında toplanabilir. Sözleşme görüşüne göre konkordato, borçlu ve alacaklılar arasındaki bir sözleşmeden ibarettir. Bu görüş için bakınız Max Pagenstecher ve Max Grimm, *Der Konkurs* (C.H.Beck 1968) 144. Yargı tasarrufu görüşüne göre, konkordatonun tasdik ile tüm alacaklılar için bağlayıcı etki gösteren yeni bir hukuki durum yaratılmaktadır. Bu görüş için bakınız Bilge Umar, *İcra ve İflas Hukukunun Tarihi Gelişmesi ve Genel Teorisi* (Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Fakültesi 1973) 24-25. Başka bir görüşe göre konkordato, kendisine uyuma zorunluluğunun kanundan kaynaklandığı ve ilgililer için kanundan kaynaklanan borçlar doğuran bir kanunî işlemdir. Bu görüş için bakınız Gustav Keller, *Der Nachlassvertrag ausser Concurs nach dem schweizerischen Bundesgesetz über SchKG mit einer historischen Einleitung* (Schulthess 1891) 117-122. Bizim de katıldığımız hâkim görüşüne göre ise konkordato, klasik cebri icra usulleri yerine ikame edilen ve borçlunun teklifi ile alacaklılarının belirli bir oranının kabulü ve mahkemenin tasdiki ile meydana gelen kolektif bir icra şeklidir. Bakınız Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 621.

¹⁸ Özkes ve Atalay (n 4); Pekcanitez (n 5).

¹⁹ Özkes ve Atalay (n 4).

²⁰ Özkes ve Atalay (n 4); Pekcanitez (n 5); Akkaya (n 9).

olduğundan²¹ bu tip sözleşmelerin feshine onay vermek için mahkemenin duruşma açma zorunluluğu yoktur. Duruşma açılmasına ihtiyaç duyulan hallerde ise İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 hükmünün uygulanması acil işlerden sayılmalıdır.

III. COVID-19 Salgınının Konkordatonun Amacına Ulaşmasına Engel Olan Sürekli Borç İlişkilerinin Feshine Etkisi

A. Genel Olarak

Sürekli borç ilişkisi, borç ilişkisinden kaynaklanan edimlerin ifasının zaman içinde gelişen ve yayılan bir sürece dağıldığı alacaklı ve borçlu arasındaki ilişkiyi ifade eder²². Uzun bir sürece yayılarak borçlunun ekonomik kaynaklarının vakfedildiği²³ sürekli borç ilişkileri, borçların tasfiye edilerek işletmenin yeniden yapılandırılmasının ve konkordatonun amacına ulaşmasının önünde ciddi bir engel oluşturabilir²⁴. Bu gibi hallerde, borçlunun sürekli borç doğuran sözleşmelerin getirdiği külfetten kurtarılması gerekebilir²⁵. Bu bağlamda İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 ile konkordatonun amacına ulaşmasına mani olan sürekli borç ilişkilerinin komiserin uygun görüşü ve mahkemenin onayı ile feshedilebilmesine olanak tanınmıştır. Bu düzenlemeye göre, hizmet sözleşmesi dışındaki sürekli borç ilişkilerinin feshi, yalnızca konkordatonun amacına ulaşılmasının engellenmesi durumunda mümkündür²⁶. Fesih nedeniyle ödenmesi gereken tazminat, konkordatoya tabi bir alacak olarak ödenir²⁷.

²¹ Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 382’de, konkordato mühleti verilmesi ve komiserin atanması ile konkordatonun tasdiki, icra ve iflas hukukuna ilişkin çekişmesiz yargı işleri arasında sayılmıştır. Bu sayma bir bütün olarak konkordato sürecinin çekişmesiz yargı işi olarak nitelendirilmesi yerine konkordato sürecinde mahkemeye yöneltilen her bir talep bakımından ayrı ayrı nitelendirme yapılması gerektiği çıkarımının yapılmasına sebebiyet verir. Bu bağlamda feshine onay verilmesi, bir uyumsuzluğun bulunmaması kistası ve subjektif hakların yokluğu ölçütü bakımından çekişmesiz yargı işidir. Feshine onay verilmesinin subjektif hakların yokluğu kistasına göre çekişmesiz yargı işi olduğu görüşü için bakınız Cenk Akil, ‘Konkordato Prosedürü Çerçevesinde Sürekli Borç İlişkilerinin Feshi’ (2019) 143 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 229.

²² Özer Seliçi, *Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi* (Fakülteler Matbaası 1976) 4; Pınar Altınok Ormancı, *Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebep Feshi* (Vedat Kitapçılık 2011) 6; Murat Tümerdem, *Sürekli Borç İlişkilerinde Borçlunun Temerrüdü ve Sonuçları* (Seçkin Yayınları 2018) 27.

²³ Akil (n 21) 221.

²⁴ Georg Wohl, ‘Die Sanierung von Immoniliengesellschaften’ in Sprecher, Thomas (eds), *Sanierung und Insolvenz von Unternehmen VIII* (Schulthess 2017) 159; Doktrinde İsviçre Hava Yolları’nın (Swissair) 2 Ekim 2001’de başlayan konkordato sürecinin iflasla sonuçlanmasının ana nedeni olarak sürekli borç ilişkilerinin getirdiği külfet gösterilmektedir. Bakınız Thomas Rebsamen, ‘Immobilienmiete im revidierten SchKG’ (2014) 110 Schweizerische Juristen-Zeitung 149. Swissair olayı hakkında detaylı bilgi için bakınız İdil Tuncer Kazancı, ‘Swissair Olayı: İsviçre Yeniden Yapılandırma Hukukuna Etkilerine Bu Etkilerin Hukukumuz Bakımından Kısa Bir Değerlendirmesi’ (2018) 14(39) Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi 133 ve devamı.Haka

²⁵ 7101 Sayılı Kanununun 24’üncü maddesinin gerekçesi; “*Konkordatonun amacına ulaşabilmesi için uzun zamana yayılan ve piyasaya koşullarının değişmesi sebebiyle ekonomik bakımdan borçlu için külfetli bir hale gelen sürekli borç ilişkilerinden borçlunun kurtarılabilmesi gereklidir.*”

²⁶ Ramon Mabillard, ‘Kündigung der Dauerschuldverhältnisse im ordentlichen Nachlassverfahren - Prozessuale Kompensation des materiellrechtlichen Eingriffs gemäss Art 297a VE-SchKG’ (2010) 74 BISchK 194; Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 679; Serdar Kale, ‘Yeni Konkordato Hukuku’ iç Selçuk Öztekin (ed), *Yeni Konkordato Hukuku* (Adalet Yayınevi 2018) 254.

²⁷ Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 679-680; Kale (n 26) 258.

B. Feshin Hukuki Niteliği

Sürekli borç ilişkilerinin konkordatonun amacı bağlamında feshedilebilmesi, olağanüstü nitelikte bir fesih hakkıdır²⁸. Olağanüstü fesih, bazı haklı sebeplerin ortaya çıkması halinde belirli veya belirsiz süreli sürekli borç ilişkisini vaktinden önce ileriye etkili (*ex nunc*) olarak tek taraflı irade beyanıyla sona erdirir²⁹.

Olağanüstü fesih, geçerli bir kanunî veya sözleşmesel bir sebebin somut olayda gerçekleşmesine dayanır³⁰. Bu kapsamda İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 uyarınca tanınan fesih hakkının haklı bir sebebe dayanıp dayanmadığı tartışmalıdır. Bir görüşe göre, kanun koyucu “*konkordatonun amacına ulaşmasının engellenmesi*”ni haklı sebep olarak ihdas etmiştir³¹. Diğer bir görüşe göre ise konkordato borçlusunun karşı tarafın zararını tazmin edecek olması haklı sebeple fesihle bağdaşmaz³². Tazminat ödemeyi göze alan borçlu, aynı sonuca haksız bir fesihle de ulaşabilir. Bu nedenle İcra ve İflas Kanunu madde 296/2’deki düzenleme haksız fesih olarak nitelendirilmelidir³³.

Kanaatimizce söz konusu fesih hakkı, kanunî bir uyarılama olarak nitelendirilmelidir. Zira İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 borç ilişkisini vaktinden önce sona erdirir. Gerçekten de sözleşmeleri vaktinden önce sona erdiren olağanüstü fesih halleri, sözleşmelerin kanunî hükümler uyarınca uyarlanmasının bir örneğini teşkil eder³⁴. Bu bağlamda İcra ve İflas Kanunu madde 296/2’deki düzenleme ile kanun koyucunun

²⁸ Brigitte Umbach-Spahn, Stephan Kesselbach and Stefan Bossart, ‘Art 297a’ in: Jolanta Kren Kostkiewicz and Dominik Vock (eds), Kommentar zum Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs SchKG (4th, Schulthess 2017) N 2; Lorandi (n 1) 293; Daniel Hunkeler, ‘Art 297a’ in: Daniel Hunkeler (ed), KurzkomentarSchKG, Kurzkomentar zum Bundesgesetz über Schuldbetreibungs und Konkurs (2nd, Helbing Lichtenhahn 2014) N 2; Mabilard (n 26) 189; Kale (n 26) 255; Hakan Albayrak, *İflas Dışı Adı Konkordatoda Konkordato Mühletinin Sözleşmeler Bakımından Sonuçları* (Yetkin Yayınları, 2020) 349; Hakan Pekcanitez ve Güray Erdönmez, *7101 Sayılı Kanun Çerçevesinde Konkordato* (Vedat Kitapçılık 2018) 105. İcra ve İflas Kanunu madde 296 Hükümet Gereğesi; “...*Madde gereğince borçlunun tarafı olduğu sürekli sözleşmeler, borçlunun iyileşmesine olumsuz etkilerinin bulunması halinde, karşı tarafın zararının karşılanması koşuluyla her zaman sona erdirilebilecektir. Bu fesih, olağanüstü bir fesih imkânıdır.*”

²⁹ Peter Gauch, *System der Beendigung von Dauerverträgen* (Universitätsverlag 1968) 64; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Yetkin Yayınları 2019) 1410; Vedat Buz, *Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar* (Yetkin Yayınları 2005) 193; Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt V/1-3* (Seçkin Yayınları 2019) 606; Seliçi (n 22) 156; Altınok Ormancı (n 22) 93.

³⁰ Gauch (n 29) 173; Altınok Ormancı (n 22) 94; Antalya (n 29) 606.

³¹ Albayrak (n 28) 351.

³² Murat Atalı, ‘Konkordatoda Kesin Mühlet ve Sonuçları’ iç Muhammet Özkes (ed), *7101 Sayılı Kanunla Konkordato ve Elektronik Tebligat Konularında Getirilen Yenilikler* (On İki Levha 2018) 102.

³³ ibid 102.

³⁴ Hans Merz, ‘Die Revision der Verträge durch den Richter’ (1942) 61 Zeitschrift für Schweizerisches Recht 423a; Jacques Bischoff, *Vertragsrisiko und clausula rebus sic stantibus: Risikouordnung in Verträgen bei veränderten Verhältnissen* (Schulthess 1983) 148; Ernst Kramer, ‘Art 18’ in Kramer, Ernst and Bruno Schmidlin (eds), *Berner Kommentar, Band VI, Obligationenrecht, 1. Abteilung Allgemeine Bestimmungen, 1. Teilband, Allgemeine Einleitung in das schweizerische Obligationenrecht und Kommentar zu Art 1-18 OR* (Stämpfli, 1986) N 299; İbrahim Kaplan, *Hâkimin Sözleşmeye Müdahalesi* (Yetkin Yayınları 2013) 126; Eren (n 29) 543.

haksız feshin sözleşmeyi sona erdirip erdirmediği tartışmalarını³⁵ bertaraf etmek istediği kanısındayız. Bu doğrultuda ortaya çıkan tazminatın, haksız fesih halinde olduğu gibi somut olayın özelliklerine göre tamamen borçlu tarafından ödenmesi mümkün olduğu gibi taraflar arasında paylaşılarak³⁶ ödenmesi de mümkündür.

C. Feshin Koşulları

1. Sürekli Borç İlişkisinin Varlığı

Sürekli borç ilişkileri, ilk olarak³⁷ Otto von Gierke tarafından, ifa faaliyetinin zamana yayıldığı ve ifa ile borç ilişkisinin sona ermediği borç ilişkileri şeklinde tanımlanmıştır³⁸. Gierke, zaman unsurunun edimin ifasındaki etkisini, sürekli borç ilişkilerinin tespitinde kıstas olarak belirlemiştir³⁹. Bu bağlamda ifa faaliyetlerinin ilişkin olduğu edim ve ifanın zamana yayılmasının kavramsal olarak taşıdığı belirsizlik, sürekli borç ilişkilerinin tespitine yönelik farklı görüşlerin ortaya atılmasına neden olmuştur.

Meseleye ilişkin ileri sürülen görüşlerden ilki⁴⁰, sürekli borç ilişkisinin tespitinde asli kriter olarak borçlunun ifa hareketlerinin zamana yayılmasını; ikincisi⁴¹, alacaklının ifadaki menfaatini; üçüncüsü⁴², toplam edim miktarının düzenli ve sürekli olarak artma karakteri göstermesini; dördüncüsü⁴³, her birini ani edim olarak nitelendirdiği

³⁵ Bir görüşe göre, geçerli bir neden olmaksızın kullanılan olağanüstü fesih hakkı borç ilişkisini sona erdirmez. Rona Serozan, *Sözleşmeden Dönme* (Vedat Kitapçılık 2007) 538; Altınok Ormancı (n 22) 219-220; Buz (n 29) 236; Seliçi (n 22) 158. Başka bir görüşe göre ise, geçerli bir nedene dayanmayan fesih, borç ilişkisini sona erdirmekle birlikte fesheden tarafın karşı tarafın müspet zararını karşılaması yükümlülüğünü doğurur. Özge Ayan, *Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı* (Seçkin Yayınları 2008) 43. Bir diğer görüşe göre, bu halde fesih beyanına rağmen borç cebri icra ile elde edilebiliyorsa borç ilişkisi sona ermez; aksi halde sonraki imkansızlık nedeniyle borç ilişkisi sona erer. Barış Demirsatan, *Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde Sözleşmenin Haksız Olarak Sona Erdirilmesi* (On İki Levha Yayınları 2019) 303-306.

³⁶ Olağanüstü fesih, sözleşme ihlali dışında bir haklı sebebe dayanıyorsa ortaya çıkan tazminatın taraflar arasında hakkaniyete göre paylaşılması mümkündür. Altınok Ormancı (n 22) 251-252. Ancak bu durumun konkordato bakımından dikkatle ele alınması gerekir. Tazminatın konkordatoya tabi olmasına rağmen hakkaniyet gereği paylaşılmasının gerekli olduğu hallerde tazminatın taraflar arasında paylaşılmasının mümkün olduğu kanaatindeyiz.

³⁷ Sürekli borç ilişkisi kavramının Roma Hukuku'nda münferit sözleşme türleri kapsamında görülmekle beraber sistematik olarak genel bir tanımlamaya gidilemediği hakkında bakınız Franz Gschnitzer, 'Die Kündigung nach deutschem und österreichischem Recht' (1926) 76 Jherings Jahrbücher für die Dogmatik des Bürgerlichen Rechts 317-319. Gierke'den önce kategorik ve sistematik bir sınıflandırma yapılamamasından dolayı Gierke sürekli borç ilişkisini kavramsal olarak hukuka kazandıran kişi olarak anılmaktadır. Tümerdem (n 22) 28.

³⁸ Otto von Gierke, 'Dauernde Schulverhältnisse' (1914) 64 Jherings Jahrbücher für die Dogmatik des Bürgerlichen Rechts 357.

³⁹ Gierke (n 38) 357; Seliçi (n 22) 5; Tümerdem (n 22) 29.

⁴⁰ Gierke (n 38) 355; Daniel Sauter, *Ausgewählte Probleme des Sukzessivlieferungsvertrage* (Schulthess 1982) 18; Stutz Heinrich, *Der Rücktritt bei den Dauerverträgen des Bürgerlichen Gesetzbuch* (Düsseldorf 1935) 3; Serozan (n 35) 164; Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I* (Vedat Kitapçılık 2015) 12-13; Selahattin Sulhi Tekinay, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu, ve Atilla Altop, *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Filiz Kitabevi 1993) 11; Şeref Ertaş, 'Sürekli Borç İlişkilerinin Zamanaşımı' (2014), 16 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3094.

⁴¹ Seliçi (n 22) 7.

⁴² Armin Ehrenzweig, *System des Österreichischen Allgemeinen Privatrechts Band 2* (Manz 1920) 6; Heino Behrens, 'Das Wiederkehrschulverhältnis' (Dissertation, Hamburg, 1972) 12; Joachim Gemhuber, *Das Schuldverhältnis* (J.C.B. Mohr 1989) 378.

⁴³ Ulrich Noll, 'Zur Verjährung von Erfüllungsansprüchen aus Dauerschuldverhältnissen und anderen Ansprüchen auf Eine Dauernde Leistung' (Dissertation, Universität Bonn 2003) 8.

münferit edim fiillerinin ve sonuçlarının çokluğunu; beşincisi ise⁴⁴, rizikolu asli edim olarak sözleşmeye hukukî özelliğini veren karakteristik edimin kapsamının zaman unsuruna bağlı olarak belirlenip belirlenemediğini esas almaktadır. Yargı kararlarında ise asli edimin süreklilik arz ettiği borç ilişkileri sürekli borç ilişkisi olarak nitelendirilmektedir⁴⁵. Kanaatimizce de karakteristik ediminin sürekli nitelik taşıdığı ve bu kapsamda alacaklının ifadaki menfaatinin bir süreye yayıldığı borç ilişkileri, sürekli borç ilişkisi olarak kabul edilmelidir⁴⁶.

Dönemli edimli sözleşmeler de bazı durumlarda sürekli borç ilişkisi doğurabilmektedir. Dönemli edimli sözleşme olarak tedarik sözleşmelerinin sürekli borç ilişkisi doğurduğu konusunda doktrinde görüş birliği vardır⁴⁷. Fakat tüm edim miktarının başlangıçta belirlendiği dönemli edimli sözleşmeler, ani edimli borç ilişkileri ile sürekli borç ilişkileri arasında ve fakat sürekli borç ilişkilerine daha yakın bir niteliğe sahiptir⁴⁸. Bu bağlamda sürekli borç ilişkisine ilişkin kurallar kıyasen bu sözleşmelere de uygulanmalıdır⁴⁹. Buna göre, dönemli edimli sözleşmeler, İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 uyarınca feshedilebilmelidir.

Kanaatimizce, İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 hükmü, kuruluşu ile ifası arasında bir zaman aralığı bulunan ani edimli sözleşmeler bakımından da uygulanabilmeli ve borçluya bu sözleşmelerden dönme imkânı verilmelidir. Zira söz konusu hüküm, zamana yaygın bir niteliğe sahip sürekli borç ilişkilerinin getirdiği külfetten konkordato borçlusunu korumak amacıyla sevk edilmiştir. Bu bağlamda aynı risk kısım kısım ifanın öngörülmediği ve kuruluşu ile ifası arasında bir zaman aralığı bulunan ani edimli sözleşmeler bakımından da bulunmaktadır⁵⁰. Ulaştığımız bu sonuç İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 hükmünün sevk amacı ile de uyumludur.

⁴⁴ Altınok Ormancı (n 22) 13.

⁴⁵ Bakınız İstanbul BAM 13. HD 2018 / 1397 E. 2019 / 1775 K.; Yargıtay 3. HD. 2016/ 13975 E. 2017 / 7258 K.; Yargıtay 3. HD. 2016/19699 E. 2018/5859 K. www.sinerjimevzuat.com.tr, Erişim Tarihi 27 Mayıs 2020.

⁴⁶ Aynı yönde bakınız Seliçi (n 22) 8; Erden Kuntalp, *Ard Arda Teslimli Satım Akdi* (Sevinç Matbaası 1968) 18; Eren (n 29) 111-112; Antalya (n 29) 104.

⁴⁷ Seliçi (n 22) 15; Kuntalp (n 46) 9; Oğuzman ve Öz (n 40) 13; Tümerdem (n 22) 56; Altınok Ormancı (n 22) 20.

⁴⁸ Seliçi (n 22) 20.

⁴⁹ ibid 20.

⁵⁰ Kural olarak ani edimli sözleşmelerin doğası gereği böyle bir sona erdirmeye olanağına ihtiyaç olmadığı düşüncesine (Albayrak (n 28) 371) katılmakla beraber kuruluşu ile ifası arasında zaman bulunan ani edimli sözleşmeleri ayrı tutmak gerekir. Örneğin, büyük sanayi makinelerinin kısım kısım tesliminde teslimatın büyük kısmının mühlet sonrasına veya geçici mühlette dönme hakkının kullanılmak istenmesi durumunda verileceği henüz belli olmayan kesin mühlet süresine denk gelmesi hallerinde konkordato borçlusuna İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 kapsamında sözleşmeden dönme imkânı tanıyan yasal bir düzenleme yapılmalıdır.

2. Konkordatonun Amacına Ulaşmasının Engellenmesi

a. Konkordatonun Amacı

Hukukî niteliği bakımından hafifletilmiş bir cebri icra prosedürü olan bu müessese, alacaklı ve borçlunun menfaatlerinin korunmasının yanı sıra kamu menfaatini korumayı amaçlar⁵¹. Konkordato, iflasın tasfiye amacının aksine işletmenin devamlılığını benimsemiştir⁵². Konkordato ile işletmesinin faaliyetlerini kesintiye uğramadan devam ettirebilen⁵³ borçlu, işletmenin teşebbüs değerini ve kâr amacını korumuş olur⁵⁴. İşletmenin faaliyetlerine devam etmesi durumunda istihdam korunmuş olacağı gibi toplumsal barışa da hizmet edilir⁵⁵. Zira işletmenin ekonomik varlığının sona ermesine toplumun kayıtsız kalması düşünülemez⁵⁶. Böyle bir halde devletin mali yükümlülüklerinin artacağı izahtan varestedir⁵⁷. Bu bağlamda konkordato, yatırım ortamının iyileştirilmesini mümkün kılmakla beraber vergi ve istihdamda sürekliliği sağlar⁵⁸. Öte yandan kriz veya iktisadî belirsizlik hallerinde, toplumsal hadiseleri frenler⁵⁹.

Konkordato borçlusu, icra ve iflas takiplerinin yıkıcı etkisinden de kurtulur⁶⁰. Zira alacaklıların borçluyu cebri icra tehdidinde maruz bırakmaları, borçlunun mali durumunun daha da kötüleşmesine neden olabilir⁶¹. Bu bağlamda takip yasağı ile borçlunun malvarlığı korunmakla birlikte, borçlunun mali durumunun iyileşmeye hazırlanabilmesinin ya da iyileşmesinin ve bu kapsamda müzakerelerde bulunabilmesinin önü açılır⁶². Borçların tasfiye edilmesi, borçlu için rehabilitasyon amacı taşır⁶³. Borçların tasfiyesiyle borçlunun alacaklılarla ticari ve kişisel ilişkileri sürdürülebilir hale gelir⁶⁴.

⁵¹ Peter Ludwig, *Der Nachlassvertrag mit Vermögensabtretung (Liquidationsvergleich)* (Stämpfli 1970) 12; Keller (n 17) 44; Gildo Papa, 'Die Analogie Anwendung der Konkursnormen auf den Nachlassvertrag mit Vermögensabtretung' (Dissertation, Bern, 1941) 2; Süha Tanrıver, *Konkordato Komiseri* (Yetkin Yayınları 1993) 4-5; Necmeddin Berkin, *İflas Hukukunda Konkordato* (İsmail Akgün Matbaası 1949) 28-29; Sümer Altay ve Ali Eskiocak, *Konkordato ve Yeniden Yapılanma Hukuku* (Vedat Kitapçılık 2019) 42; Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 624.

⁵² Daniel Oehri, *Der Sachwalter im Nachlassverfahren: Ein Diener zweier Herren* (Schulthess 2018) 114; Ahmet Başözen, *Müflisin Tasarruf Yetkisi* (Turhan Kitabevi 2005) 109; Tanrıver (n 51) 18; Albayrak (n 28) 43; Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 623; Altay ve Eskiocak (n 51) 41; İbrahim Ermenek, *İflasın Erteleme* (Adalet Yayınevi 2010) 133.

⁵³ Oehri (n 52) 114; Papa (n 51) 2; Keller (n 17) 43-44; Albayrak (n 28) 43; Tanrıver (n 51) 4; Altay ve Eskiocak (n 51) 42; Berkin, *İflas Hukukunda Konkordato* (n 51) 29.

⁵⁴ Oehri (n 52) 114; Albayrak (n 28) 43; İflasın ertelenmesi için aynı yönde, Ermenek (n 52) 101 ve devamı.

⁵⁵ Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 624; Altay ve Eskiocak (n 51) 42; Tanrıver (n 51) 5.

⁵⁶ Keller (n 17) 44.

⁵⁷ Ludwig (n 51) 12.

⁵⁸ Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 624.

⁵⁹ ibid 624.

⁶⁰ Papa (n 51) 1; Keller (n 17) 41; Tanrıver (n 51) 4; Berkin, *İflas Hukukunda Konkordato* (n 51) 28.

⁶¹ Müjgan Tunç Yücel, *Konkordato Mühletinin Alacaklılar Bakımından Sonuçları* (On İki Levha Yayınları 2020) 5.

⁶² Hunkeler Art 297 N 1; Tunç Yücel (n 61) 127.

⁶³ Sema Taşpınar Ayvaz, *İcra ve İflas Hukukunda Yeniden Yapılandırma* (Yetkin Yayınları 2005) 238-239; Muhammet Özkes, 'Konkordatoya Başvuru ve Geçici Mühlet Kararı' iç Muhammet Özkes (ed), *7101 Sayılı Kanunla Konkordato ve Elektronik Tebligat Konularında Getirilen Yenilikler* (On İki Levha 2018) 47.

⁶⁴ Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 624.

Alacaklılar, konkordato sayesinde iflasta elde edecekleri miktardan daha fazla bir alacağa kavuşurlar⁶⁵ ve takip külfetlerinden de kurtulurlar⁶⁶.

D. Konkordatonun Amacının Somut Durum Bağlamında Tespit Edilmesi

Konkordatonun borçlu, alacaklı ve kamu menfaatini koruma amaçları ve bu bağlamda ortaya çıkan alt amaçlar, her bir somut olay bakımından farklı ağırlıkta olabilir. Bazı durumlarda borçlunun menfaatlerinin korunması daha ağır basarken bazı durumlarda alacaklıların menfaati ön plana çıkabilir. Bu nedenle her bir somut olayda borçlunun bağlı olduğu sürekli borç ilişkisinden kurtarılması gerekmebilir.

Kanaatimizce sürekli borç ilişkisinin konkordatonun amacına ulaşmasına mani olup olmadığı tespit edilirken konkordatonun tasfiye amacı ve tasfiyeyle birlikte iyileşme amacı taşıyıp taşıyamamasına göre bir ayırım⁶⁷ yapılmalıdır. İsviçre hukukunda feshe yalnızca sürekli borç ilişkisinin iyileşmeyi imkânsız kılması durumunda izin verilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁶⁸. Gerçekten de konkordatonun sadece tasfiye amacı taşıdığı durumlarda borçlunun sürekli borç ilişkisinden kurtarılmasının bir anlamı yoktur⁶⁹.

E. Sürekli Borç İlişkisi ile Konkordatonun Amacı Arasındaki İlişkinin Tespiti

Sürekli borç ilişkisinin konkordatonun amacına ulaşmasını engelleyip engellemediğine ilişkin değerlendirmede, amaca mani olan bir sürekli borç ilişkisinin varlığının aranmasının yanı sıra, feshin konkordatonun amacına ulaşmasına yardımcı olup olmayacağı da⁷⁰ dikkate alınmalıdır⁷¹.

Sürekli borç ilişkisinin, konkordatonun iyileşme amacına mani olması veya zorlaştırması yeterli görülmemelidir⁷². İyileşme amacı, sürekli borç ilişkisinin varlığı sebebiyle neredeyse imkânsız bir hal alıyorsa feshe izin verilmelidir⁷³. Sürekli borç ilişkisinin varlığı, yeniden yapılandırma gayretlerini tehlikeye sokmuyor ve fesihle iyileşme amacının sekteye uğraması önlenemiyorsa feshe izin ve onay verilmemelidir⁷⁴.

⁶⁵ Papa (n 51) 2; Keller (n 17) 43-44; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay, Meral Sungurtekin Özkan ve Muhammet Özkes, İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı (6. Bası, On İki Levha 2019) 500; Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 688.

⁶⁶ Berkin, *İflas Hukukunda Konkordato* (n 51) 28; Taşpınar Ayvaz (n 63) 237; Altay ve Eskioçak (n 51) 42.

⁶⁷ Konkordato yalnızca tasfiye amacı taşıyabileceği gibi tasfiyeyle beraber iyileşme amacı da taşıyabilir. Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 624.

⁶⁸ Hunkeler (n 28) N 16.

⁶⁹ Pekcanitez ve Erdönmez (n 28) 106.

⁷⁰ Lorandi (n 1) 295; Albayrak (n 28) 367.

⁷¹ Aynı yönde bakınız Albayrak (n 28) 368.

⁷² Hunkeler (n 28) N 16; Umbach-Spahn, Kesselbach ve Bossart (n 28) N 9.

⁷³ Umbach-Spahn, Kesselbach ve Bossart (n 28) N 8; Hunkeler (n 28) N 16; Kale (n 26) 257.

⁷⁴ Thomas Bauer and Daniel Staehelin, *Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs Ergänzungsband* (Helbing Lichtenhahn 2017), Art 297a N 12-14; Pekcanitez ve Erdönmez (n 28) 108.

Konkordatonun başarı şansı ve amacına ulaşması, sadece sürekli borç ilişkisinin feshine bağlı olmayabilir⁷⁵. Henüz nasıl sonuçlanacağı bilinmeyen⁷⁶ bir konkordatoda, amaca ulaşamamayı sırf sürekli borç ilişkisinin varlığına bağlamak güçtür. Bu bağlamda İsviçre hukukunda, amaca mani olunup olunmadığı hususunun taraflar arasında ihtilaf konusu olabileceği ifade edilmiştir⁷⁷. Bu nedenle tüm etkenler ve faktörler birlikte değerlendirilerek sürekli borç ilişkisi ile konkordatonun amacı arasında yoğun bir nedensellik bağı aranmalıdır. Sürekli borç ilişkisinin varlığı ile işletmenin ihtiyaç duyacağı likidite ve işletmenin yeni bir yöne sevk ve yeniden yapılandırılması⁷⁸ arasındaki ilişki kıstas alınmalıdır. Ayrıca feshin sırf sürekli borç ilişkilerinin getirdiği ağır borç yükünden kurtulmak maksadı taşıyıp taşımadığı⁷⁹ tespiti de yapılmalıdır.

F. COVID-19 Salgınının Konkordatonun Amacına Ulaşmasının Engellenmesine Etkileri

Sürekli borç ilişkisinin konkordatonun amacına ulaşmasını engelleyip engellemediğinin tespitinde, birden çok etkenin birlikte değerlendirilmesi ve sürekli borç ilişkisi ile konkordatonun amacı arasında yoğun bir ilişki ve nedensellik bağının aranması söz konusudur. Gerçekten de konkordatonun amacına ulaşması, pratikte sadece bir borç ilişkisinin feshine ya da bir olgunun varlığına bağlı değildir. Çoğu kere borçluyu konkordato sürecine götüren birbiri ile etkileşimli birden çok etken bulunmaktadır. Konkordato borçlusunun karmaşık hukukî ilişkilerin tarafı konumunda bulunması da kuvvetle muhtemeldir.

İşaret edilen çerçevede covid-19 salgınının sebep olduğu ekonomik darboğaz, borçlunun sürekli borç ilişkilerinin yükünden kurtulmak istemesi sonucunu doğurabilir. Arz ve talep dengesindeki bozulma nedeniyle artık kiralama makinelerine ihtiyaç duymayan konkordato borçlusunun durumu buna örnek gösterilebilir. Benzer şekilde covid-19 nedeniyle iş sahasını daraltmak isteyen konkordato borçlusu, kiralananın tahliyesine ihtiyaç duyabilir. Bu hallerde covid-19 salgını ile konkordatonun amacı arasında doğrudan bir bağ olmasa da dolaylı olarak sürekli borç ilişkilerinin konkordatonun amacına ulaşmasına mani olması sonucunu doğurabilir. Bununla birlikte covid-19 salgını, konkordatonun amacı bağlamında mutlak olarak nazara alınması gereken bir husus değildir. Ancak konkordatonun amacı ile sürekli borç ilişkisi arasındaki ilişkiyi doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği durumlarda göz önünde bulundurulmalıdır. Zira covid-19 salgınının, tüm sürekli borç ilişkilerini veya

⁷⁵ Albayrak (n 28) 366.

⁷⁶ *Lorandi*'ye göre nasıl sonuçlanacağı henüz belli olmayan konkordato süreci bakımından sözleşmenin feshi için böyle bir koşul getirilmesi yerinde değildir. *Lorandi* (n 1) 295.

⁷⁷ *Mabillard* (n 26) 201.

⁷⁸ *Pekcanitez ve Erdönmez* (n 28) 105; *Akil* (n 21) 226.

⁷⁹ Bu hallerde hakkın kötüye kullanılmasından söz edilir. *Lorandi* (n 1) 295; *Mabillard* (n 26) 201; *Pekcanitez ve Erdönmez* (n 28) 108; *Albayrak* (n 28) 366; *Kale* (n 26) 257.

tüm konkordato borçlularını ya da işletmelerini aynı ölçüde veya olumsuz olarak etkilediği söylenemez. Gerçekten de covid-19 nedeniyle inşaat, seyahat ve turizm sektörlerinde ciddi düşüşler⁸⁰ yaşansa da e-ticaret ve medya sektörlerinde ciddi bir artış gözlemlenmiştir⁸¹.

Salgın nedeniyle iyileşme amacına etki eden ya da onu engelleyen etkenlerin sayısı veya ağırlık oranında bir değişme meydana gelebilir. Bu bağlamda tüm etkenler birlikte değerlendirildiğinde covid-19 salgını, sürekli borç ilişkilerinin konkordatonun amaca ulaşmasındaki etkisini bertaraf edebilir.

3. Komiserin Uygun Görüşü ve Mahkemenin Onayının Alınması

a. Komiserin Uygun Görüşü

Borçlunun yapacağı hukukî işlemler için konkordato komiserinin izninin aranması, komiserin borçlunun hukukî ilişkilerini konkordatodan beklenen amaç bağlamında düzenlemesine yardımcı olur⁸². Bu hususu nazara alan kanun koyucu, sürekli borç ilişkilerinin feshi için konkordato komiserinin uygun görüşünü şart koşarak özel bir tasarruf kısıtlaması getirmiştir⁸³. Bu bağlamda komiserin uygun görüşü ile birlikte mahkemenin onayı olmaksızın kullanılan fesih hakkı, İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 kapsamında hukukî bir sonuç doğurmaz⁸⁴.

İsviçre hukukunda sürekli borç ilişkisinin feshi için yalnızca komiserin onayı yeterlidir⁸⁵. Fesih için mahkemenin onayının aranmasının konkordato sürecini bürokratikleştirerek zaman kaybına yol açacağı ifade edilmiştir⁸⁶. Bununla beraber feshin alacaklıların haklarını etkilediği düşüncesiyle alacaklılar kurulunun onayına tabi olması gerektiğini savunan bir görüş bulunmaktadır⁸⁷. Buna karşın Türk hukukunda mahkemenin onayının aranmasının hakkın kötüye kullanılmasını engelleyici bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir⁸⁸.

⁸⁰ Çağatay Üstün ve Seçil Özçiftçi, 'COVID-19 Pandemisinin Sosyal Yaşam ve Etik Düzlem Üzerine Etkileri: Bir Değerlendirme Çalışması' (2020) 25(1) Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi 146-147.

⁸¹ Hüseyin Güven, 'Covid-19 Pandemi Krizi Sürecinde E-Ticarette Meydana Gelen Değişimler' (2020) 7(5) Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi 256 ve devamı.

⁸² Tanrıver (n 51) 194-195.

⁸³ Bazı işlemlerin sadece komiserin izni ile yapılması halinde veya işletmenin faaliyetlerinin komiser tarafından yürütülmesine karar verilen durumlarda özel bir tasarruf kısıtlamasından söz edilir. Başözen (n 52) 111; Sema Taşpınar, 'Adi Konkordato Hakkında İcra ve İflas Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler' (2003) 22 Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Dergisi (BATİDER) 67. Ancak kanun koyucu burada mahkeme kararına gerek olmadan kendisi bir özel tasarruf kısıtlaması ihdas etmiştir.

⁸⁴ Lorandi (n 1) 294; Akil (n 21) 227; Albayrak (n 28) 364.

⁸⁵ Bakınız SchKG Art 297a.

⁸⁶ İsviçre Uzmanlar Grubu Raporu (Expertengruppe), *Revision des SchKG: Sanierungsverfahren* (Bern 2008) 19-20.

⁸⁷ Mabillard (n 26) 203.

⁸⁸ Akil (n 21) 229; Albayrak (n 28) 360.

Konkordato komiseri, feshe ilişkin görüşünü iki ana ayak üzerine oturtmalıdır. Bunlardan ilki, fesih hakkının kötüye kullanılıp kullanılmadığıdır⁸⁹. Bu kapsamda, borçlunun iflas etmekten kaçınamayacağı aşikâr ise feshe izin verilmemelidir⁹⁰. Borçlu sadece sürekli borç ilişkilerinin getirdiği külfetten kurtulmak maksadıyla fesih talebinde bulunmuşsa feshe müsaade edilmemelidir⁹¹. Komiser, borç ilişkisinin karşı tarafının⁹² ve müzakere bağlamında sayı ve alacak oranında meydana gelecek artış⁹³ nedeniyle diğer alacaklıların menfaatlerini göz önünde bulundurmalıdır.

Komiserin görüşünü temellendireceği diğer husus, sürekli borç ilişkisi ile konkordatonun amacı arasındaki münasebettir. Bu bağlamda feshine izin verilen sürekli borç ilişkisi, iyileşme amacının engellenmesinin ya da zorlaştırılmasının yanı sıra yeniden yapılandırma ya da iyileşme amacına ilave bir katkı sağlamalıdır⁹⁴.

G. Mahkemenin Onayı

Onay makamı olarak asliye ticaret mahkemenin görevi, sürekli borç ilişkisinin konkordatonun amacına mani olup olmadığını ve komiserin uygun görüşünün varlığını tespit etmekten ibarettir⁹⁵. Borçlunun faaliyetlerine nezaret eden konkordato komiserinin görüşü, mahkemenin onayı bağlamında belirleyici bir nitelik taşır⁹⁶.

Sürekli borç ilişkisinin feshine onay verecek olan mahkeme, tüm etkenleri birlikte değerlendirerek sürekli borç ilişkisi ile konkordatonun amacı arasında yoğun bir nedensellik bağı aramalıdır⁹⁷. Ancak konkordatonun başarı ihtimalini etkileyen birden çok faktörün bulunması⁹⁸ ve konkordatonun nasıl sonuçlanacağını öngörülememesi nedeniyle bu değerlendirme varsayıma dayalı olacaktır⁹⁹. Geleceğe yönelik bir öngörünün söz konusu olduğu bu durum için yaklaşık ispat ölçüsünün aranması yeterlidir¹⁰⁰.

Mahkeme, feshin onayı bakımından alacaklıların çıkarlarını gözeterek bir değerlendirme yapmalıdır. Feshin alacaklılar üzerindeki etkisi göz ardı edilmemelidir. Bu kapsamda özellikle feshin borçlunun likidite ve iş planlarına etkisi ile alacakların

⁸⁹ Komiserin onayı ile güdülen amaç, hakkın kötüye kullanılmasını önlemektir. Bakınız Mabillard (n 26) 200.

⁹⁰ Bauer (n 74) Art 297a N 9; Pekantez ve Erdönmez (n 28) 106.

⁹¹ Umbach-Spahn, Kesselbach ve Bossart (n 28) N 7-9.

⁹² Umbach-Spahn, Kesselbach ve Bossart (n 28) N 13; Bauer (n 74) Art 297a N 14.

⁹³ Mabillard (n 26) 201.

⁹⁴ Bakınız Yukarıda III, 2, c.

⁹⁵ Akil (n 21) 229; Albayrak (n 28) 364.

⁹⁶ Kale (n 26) 256.

⁹⁷ Aksi yönde bakınız Lorandi (n 1) 295.

⁹⁸ Lorandi (n 1) 295 dipnot 32.

⁹⁹ Lorandi (n 1) 295; Albayrak (n 28) 366.

¹⁰⁰ Geleceğe dönük öngörülerin mutlak ve kesin olarak ispat edilemeyeceği hakkında bakınız Hakan Albayrak, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukukunda Yaklaşık İspat* (Yetkin Yayınları 2013) 125. Yaklaşık ispatın yeterli olduğu aynı yöndeki görüşler için bakınız Lorandi (n 1) 295; Albayrak (n 28) 368.

tahsiline olan katkısı dikkate alınmalıdır. Zira fesih nedeniyle alacaklıların müzakerelerdeki etkinliğinde bir değişme meydana gelmektedir¹⁰¹.

İcra ve İflas Kanunu madde 297 uyarınca borçlunun tasarruf yetkisinin kısıtlandığı hallerde, bazı işlemler mahkemenin iznine bağlanmıştır. Esasen bu düzenlemede de İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'dekine benzer şekilde mahkemenin verdiği bir izin ya da onay bulunmaktadır. Doktrinde mahkemenin izninin en azından konkordato projesinin yeterli çoğunluk tarafından kabul edilmesinin ve tasdik edilmesinin kuvvetle muhtemel görülmesine bağlı olması gerektiği ifade edilmektedir¹⁰². Benzer bir ölçüt, İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 kapsamında da düşünülmelidir¹⁰³. Zira fesih hakkının kullanılmasından sonra projenin kabul edilmemesi veya tasdik edilmemesi durumlarında dahi borç ilişkisi önceki haline avdet etmez¹⁰⁴.

H. Komiserin Görüşü ve Mahkemenin Onayının Alınması Usulü

Sürekli borç ilişkilerinin feshi için konkordato komiserinin görüşünün ve mahkemenin onayının alınması zorunludur. Bu kapsamda sürekli borç ilişkisini feshetmek isteyen borçlu, kural olarak öncelikle feshe yönelik iradesini komisere ileterek onun bu konudaki görüşünü talep etmelidir¹⁰⁵. Komiserin uygun görüşünü alan borçlu mahkemenin onayını aldıktan sonra fesih iradesini karşı tarafa bildirebilir¹⁰⁶. Borçlunun, komiserin görüşünü almaksızın mahkemeye başvurması halinde¹⁰⁷, borçlunun talebi hakkında karar vermeden önce mahkemenin bu konuda komiserin görüşünü alması gerekir¹⁰⁸. Borçlu, fesih iradesini karşı tarafa bildirdikten sonra da komiserin uygun görüşü ve mahkemenin onayı bağlamında izah edilen iki seçenekten birini tercih edebilir¹⁰⁹. Borçlunun, fesih hakkını kendisine haber vermeksizin kullanması halinde komiser, borçluyu daha önceden uyarılmış olmak kaydıyla, mahkemeden borçlunun tasarruf yetkisinin kaldırılmasını veya sınırlandırılmasını talep edebilir (İcra ve İflas Kanunu madde 297/3)¹¹⁰.

İsviçre hukukunda komiserin görüşünün alınmasının şekle bağlı olmadığı ifade edilmektedir¹¹¹. Buna göre komiser, görüşünü yazılı, sözlü ya da elektronik posta

¹⁰¹ Mabillard (n 26) 201.

¹⁰² Hubert Gmünder, *Der Betriebsverkauf in den Insolvenzverfahren Konkurs und Nachlassverfahren des SchKG, Konkursaufschub des OR sowie Chapter 11 des US Bankruptcy Code* (Dike 2018) 250, N 627.

¹⁰³ Aynı yönde bakınız Lukas Glanzmann, *Das neue Sanierungsrecht, Entwicklungen im Gesellschaftsrecht X* (Stämpfli 2015) 251.

¹⁰⁴ Kale (n 26) 258.

¹⁰⁵ Bauer (n 74) Art 297a N 16; Kale (n 26) 256; Albayrak (n 28) 364.

¹⁰⁶ Albayrak (n 28) 362.

¹⁰⁷ Kale (n 26) 256; Albayrak (n 28) 363.

¹⁰⁸ Kale (n 26) 256; Albayrak (n 28) 363.

¹⁰⁹ Albayrak (n 28) 362-363.

¹¹⁰ Hunkeler (n 28) N 13.

¹¹¹ Umbach-Spahn, Kesselbach ve Bossart (n 28) N 6; Lorandi (n 1) 294; Hunkeler (n 28) N 18.

yoluyla bildirebilir¹¹². Ancak komiserin ispat bakımından onayını yazılı olarak vermesinin daha uygun olduğu kabul edilmektedir¹¹³. Fakat Türk hukukunda fesih, mahkemenin onayını gerektirdiğinden komiserin görüşünü her halde ya bir rapor ile yazılı olarak ya da mahkemede dinlenmek suretiyle bildirmesi gerekir. Komiserin rızasının muhatabının borçlu olması¹¹⁴ bu durumu değiştirmez¹¹⁵. Bu bakımından komiserin rızasının şekle tabi olmaksızın zımnen dahi verilebileceği görüşüne¹¹⁶ katılmak, uygulamadaki işleyiş gereği mümkün görünmemektedir. Kaldı ki, sözleşmenin etkinliği bağlamında feshe rıza gösterilmesinin muhataba da bildirilmesi tavsiye edilmektedir¹¹⁷.

Meseleye ilişkin olarak komiserin fesih talebi hakkındaki görüşüne karşı şikâyet yoluna başvurulup başvurulamayacağı üzerinde de durulmalıdır. Bir görüşe göre konkordato komiserinin görüşüne karşı şikâyet yoluna başvurulamamalıdır¹¹⁸. Zira feshin onay makamı olan mahkemenin komiserin görüşü için ayrıca meşgul edilmesi usul ekonomisine aykırıdır¹¹⁹. Aksi görüşe göre ise, fesih işlemi bağlamındaki takdir yetkisini somut olayın özelliklerine uygun şekilde kullanmayan komiserin kararına karşı şikâyet yoluna gidilebilir¹²⁰. Kanaatimizce komiserin sürekli borç ilişkisinin feshi hakkındaki görüşüne karşı şikâyet yoluna başvurulup başvurulamayacağı komiserin görüşünün içeriğine göre belirlenmelidir. Zira kanun koyucu mahkemenin borçlunun fesih talebini onaylamasını komiserin görüşünün alınmasına değil, uygun görüşünün alınmasına bağlamıştır. Bu kapsamda komiserin feshin uygun olmayacağına ilişkin görüşüne karşı şikâyet yoluna başvurulabilmelidir. Zira bu görüş, nihai ve icrai niteliktedir. Usul ekonomisi ilkesi gereği şikâyet ile birlikte fesih talebinin onaylanmasının da talep edilebilmesinin önünde bir engel olmamalıdır. Komiserin fesih talebi hakkındaki uygun görüşü ise tek başına icrai bir nitelik göstermediğinden bu görüşe karşı şikâyet yoluna gidilebilmesi, borçlunun fesih talebinin onayı için mahkemeye başvurmaya bağlıdır. Alacaklılar veya alacaklılar kurulu komiserin uygun görüşüne karşı bu aşamada şikâyette bulunabilirler. Böylelikle alacaklılar ve alacaklılar kurulunun¹²¹ sürekli borç ilişkisinin feshi hakkındaki görüşü alınarak onların menfaatlerinin korunmasına da hizmet edilmiş olur.

¹¹² Lorandi (n 1) 294.

¹¹³ Umbach-Spahn, Kesselbach ve Bossart (n 28) N 6; Lorandi (n 1) 294; Hunkeler (n 28) N 18; Bauer (n 74) Art 297a N 8-9. Türk hukuku için aynı yönde bakınız Pekcantez ve Erdönmez (n 28) 107.

¹¹⁴ Lorandi (n 1) 294.

¹¹⁵ Rızanın borçluya sözlü veya şekle tabi olmaksızın herhangi bir şekilde verilmesi durumunda dahi bu durumun mahkemede ispatı gerekecektir.

¹¹⁶ Akil (n 21) 227; İbrahim Kaplan, *Yeni Türk Konkordato Hukuku* (Yetkin Yayınları 2019) 38.

¹¹⁷ Lorandi (n 1) 294; Hunkeler (n 28) N 9.

¹¹⁸ Kale (n 26) 256; Albayrak (n 28) 365.

¹¹⁹ Kale (n 26) 256.

¹²⁰ Pekcantez ve Erdönmez (n 28) 108; Akil (n 21) 228. İsviçre hukuku bakımından Lorandi (n 1) 296; Umbach-Spahn, Kesselbach ve Bossart (n 28) N 4.

¹²¹ Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 679.

Konkordatonun amacına ulaşmasının mutlak olarak sürekli borç ilişkisinin feshine bağlı olduğu durumlarda¹²², borçlu, sürekli borç ilişkisinin feshine yanaşmazsa; komiser, borçlunun tasarruf yetkisinin kaldırılmasını isteyerek fesih hakkını bizzat kullanabilir¹²³. Benzer şekilde işletmenin faaliyetini komiserin devam ettirdiği hallerde, komiser sürekli borç ilişkisini mahkemenin onayı ile feshedebilir¹²⁴.

I. COVID-19 Salgını Sürecinde Komiserin Görüşü ve Mahkemenin Onayının Alınması

COVID-19 salgını, somut olayın özelliklerine göre, konkordato komiserinin sürekli borç ilişkisi ile konkordatonun amacı arasındaki ilişkiyi değerlendirmesinde kullandığı takdir yetkisini etkileyebilir. Ancak, bu halde borçlu bakımından hakkın kötüye kullanılması da son derece önemlidir. Bu kapsamda covid-19 salgınının hakkın kötüye kullanılmasının bir vasıtasını teşkil etmemesine özen gösterilmelidir. Komiser, covid-19 salgınının sürekli borç ilişkisi ve bu bağlamda konkordatonun amacı üzerinde gerçekten etki edip etmediğini tespit etmelidir. İşletmenin faaliyeti, borçlunun likidite bakımından durumu ve sürekli borç ilişkisi ile konkordatonun amacı kapsamında covid-19 salgınına atfedilebilecek bir nedensellik bağının varlığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Mahkemenin onay sürecinde, covid-19 nedeniyle, sürekli borç ilişkileri ile konkordatonun amacı arasındaki ilişkinin ispatındaki belirsizlik ve zorluklar nazara alınarak yüksek dereceli yaklaşık ispat ölçüsü düşürülmelidir. Bu bağlamda covid-19 salgını ile sürekli borç ilişkisinin konkordatonun amacına mani olması arasında dolaylı bir bağlantı kurulabilen hallerde feshe izin ve onay verilmelidir. Sürekli borç ilişkisinin amaca engel olup olmadığını aramak yerine feshin konkordatonun amacına ulaşmasına katkı sağlayıp sağlamayacağı¹²⁵ kıstas olarak alınmalıdır. Hukuk sistemlerinde covid-19 nedeniyle meydana gelen ekonomik buhranın telafisi maksadı ile konkordato ve iflas hukukunda borçlu lehine bazı kolaylıkların kabul edilmesindeki eğilim¹²⁶, İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 kapsamında da yüksek dereceli ispat ölçüsünün düşürülmesi bağlamında tezahür etmelidir.

¹²² İşin ya da işletmenin faaliyetlerinin küçültülmesi gereken durumlarda kiralama alanı veya kiralık makinelere artık ihtiyaç duyulmayan durumlar bu hallere örnek verilebilir. Bakınız Umbach-Spahn, Kesselbach ve Bossart (n 28) N 2.

¹²³ Hunkeler (n 28) N 13.

¹²⁴ Hunkeler, (n 28) N 9.

¹²⁵ Lorandi (n 1) 295.

¹²⁶ İsviçre hukukunda covid-19 nedeniyle ortaya çıkan borca batıklığın geçici olarak iflas sebebi olarak kabul edilmemesi, geçici mühlet süresinin altı aya kadar çıkarılabilmesi ve başvuru sırasında ön proje verilmesi zorunluluğunun kaldırılması gibi değişiklikler kabul edilmiştir. <https://www.ejpd.admin.ch/dam/data/bj/aktuell/news/2020/2020-04-16/vo-covid19-insolvenz-d.pdf>, Erişim Tarihi 21 Mayıs 2020. Alman hukukunda covid-19 sebebi ile likidite sorunu yaşayan şirketlerin olası bir iflas dalgasını önlemek için iflas talep etme yükümlülüğü askıya alınmıştır. Bakınız Alexandra Schluck-Amend, 'Änderungen im Insolvenzrecht durch das COVID-19-Insolvenzaussetzungsgesetz' (2020) Heft 8 Neue Zeitschrift für Insolvenz- und Sanierungsrecht 289. İsviçre ve Alman hukuk sistemlerinde esasen borca batıklığın konkordato ve iflas süreçlerine etkileri bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Borca batıklığın konkordato sürecine etkileri hakkında bakınız İbrahim Ermenek, Ufuk Özdemir ve Ali Rıza Özalp, 'Bir Konkordato Nedeni Olarak Borca Batıklığın Tespiti ve Borca Batıklık Halinin Konkordato Sürecindeki Etkileri' Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Arş. Gör. Ceren Damar Şenel Armağanı (2020) 5(1) 1357 ve devamı.

Komiserin görüşü ve mahkemenin onayının alınmasında izlenecek usul ve şekil de covid-19 salgınından etkilenir. Borçlunun fesih hakkını yargıda sürelerin durduğu ve duruşmaların ertelendiği dönemde kullanmak istemesi halinde komiserin dinlenmesi mümkün olmayabilir. Bu nedenle borçlu mümkünse komiserin uygun görüşünü ispata elverişli vasıtalarla edinmek suretiyle onay başvurusunda bulunmalıdır. Borçlunun önce mahkemeye başvurduğu hallerde konkordato komiseri görüşünü mahkemeye rapor halinde sunmalıdır.

J. Feshin Hükümleri ve COVID-19 Salgını Nedeniyle 7226 sayılı Kanun ile Getirilen Fesih Yasağı

İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 uyarınca kullanılan fesih hakkı ile sürekli borç ilişkileri maddi hukuk kurallarından bağımsız olarak icra ve iflas hukuku kurallarına göre sona erer¹²⁷. Ancak bazı sürekli borç ilişkilerinin feshi halinde doğası gereği maddi hukuk bakımından iade yükümü ortaya çıkar. Kira sözleşmesinde kiralananın iadesi ve finansal kiralama sözleşmesinde finansal kiraya konu malların iadesinde durum böyledir¹²⁸.

Fesih nedeniyle ortaya çıkan tazminat, İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 uyarınca konkordatoya tabi bir alacaktır¹²⁹. Bir görüşe göre, konkordato borçlusu karşı tarafın zararlarını tam olarak ödemelidir¹³⁰. Karşı tarafın mühlet içinde elde edeceği kazanımlar da tazminatın kapsamına dâhildir¹³¹. Konkordato borçlusu karşı tarafın müspet zararını tazmin etmelidir¹³². Başka bir görüşe göre, tazminatın kapsamının belirlenmesinde, müspet zarar esas alınsa da feshin sözleşme ihlali dışında bir sebebe dayanması nedeniyle her halde tam tazmin söz konusu olmayıp tazminattan indirim yapılabilir¹³³.

İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 bağlamında tazminatı belirleyerek konkordato komiserine bildirmekle yükümlü kimse alacaklı yani sözleşmenin karşı tarafıdır. Esasen bildirilen bu alacağa borçlu tarafından itiraz edilmediği takdirde tazminatın kapsamı ve miktarı bakımından bir sorun ortaya çıkmaz. Ancak borçlu, alacağa itiraz ederse tazminatın miktarı çekişmeli hale gelir¹³⁴. Tazminatın miktarının belirlenmesine ilişkin tartışmalar bu halde önem kazanır.

¹²⁷ Kale (n 26) 255; İsviçre Uzmanlar Grubu Raporu (n 86) 20.

¹²⁸ Albayrak (n 28) 380-381.

¹²⁹ Mühletin kaldırılması durumunda fesih geçerliliğini korur. Ancak ortaya çıkan tazminatın kapsamı konkordato hükümlerinden bağımsız olarak maddi hukuk hükümleri bağlamında tespit edilir. Bakınız İbrahim Ermenek, 'Borca Batıklık Nedenine Dayalı Konkordatoda Geçici Mühletin Kaldırılması' Adalet Dergisi (2020) 1(64) 523.

¹³⁰ Glanzmann (n 103) 251; Mabillard (n 26) 200; Umbach-Spahn, Kesselbach ve Bossart (n 28) N 12; Kale (n 26) 258.

¹³¹ Lorandi (n 1) 298; Hunkeler (n 28) N 20; Umbach-Spahn, Kesselbach ve Bossart (n 28) N 12; Kale (n 26) 258.

¹³² Mabillard (n 26) 200; Akil (n 21) 230.

¹³³ Albayrak (n 28) 391-393.

¹³⁴ Hunkeler (n 28) N 23.

Kanunî bir uyarılama olarak nitelendirdiğimiz olağanüstü fesih imkânı nedeniyle ortaya çıkan tazminat, uyarılama müessesesinin nitelikleri ve gerekleri dikkate alınarak belirlenmelidir. Buna göre, öncelikle feshin sözleşme ihlali dışında bir sebebe dayandığı göz ardı edilmemelidir. Sözleşme ihlali dışındaki sebebe dayanan olağanüstü fesih hallerinde tazminatın hakkaniyete göre paylaşılması mümkündür¹³⁵. Ancak bu paylaşımda, karşı tarafın alacağını konkordatoya tabi olması hakkaniyet bakımından belirleyici unsurlardan biri olmalıdır. Tazminatın belirlenmesinde her iki tarafın menfaati de nazara alınmalıdır¹³⁶. Tazminat, somut olayın koşullarına göre, tazminattan indirim gerektiren hallerin varlığı, fedakârlığın denkleştirilmesi ve hakkaniyet bağlamında belirlenmelidir.

7226 sayılı Kanunun geçici 2'nci maddesi uyarınca, 1 Mart 2020 tarihinden 30 Haziran 2020'ye kadar işleyecek iş yeri kira bedellerinin ödenememesi sebebiyle kira sözleşmelerinin feshi ve tahliyesi mümkün değildir. Bu düzenlemenin İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 bağlamındaki fesih hakkı ile iki noktada ilişkilendirilmesi mümkündür. Bunlardan ilki, söz konusu zaman zarfında İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'deki fesih imkânının kullanılıp kullanılmayacağı sorunudur. Kanaatimizce 7226 sayılı Kanun ile getirilen fesih yasağı İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'de yer alan olanağın kullanılmasına engel teşkil etmez. Zira özel bir düzenlemeye dayanan fesih halleri ile diğer haklı sebeplere dayanan fesih halleri birbirlerini dışlamazlar¹³⁷. İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'de yer alan olağanüstü fesih, diğer sona erme sebeplerini tamamlamaktadır. Bu nedenle söz konusu fesih hakkı diğer sona erme sebeplerinin yanında ve bağımsız bir olağanüstü sona erme nedeni olarak nitelendirilmelidir. Söz konusu haller birbirinden bağımsız olarak kullanılabilir¹³⁸. Bu nedenle İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'deki fesih hakkı, sözü edilen düzenlemeden etkilenmez.

7226 sayılı Kanun bağlamında meydana gelebilecek durumlardan bir diğeri, İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 kapsamında kira sözleşmeleri bakımından ortaya çıkan iade yükümlülüğüdür. Konkordato borçlusuna kiracı, iş yeri kira sözleşmesini İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 uyarınca feshettikten sonra kiralananı iade etmeyebilir. Doktrinde olağan koşullarda sözü edilen durumlarda, konkordato borçlusuna karşı kiralananın iadesi için dava açılacağı ve bu dava neticesindeki ilamın icra edilebileceği ifade edilmektedir¹³⁹. Kanaatimizce bu davanın açılması, 7226 sayılı Kanunun getirdiği kısıt kapsamında değildir. Zira borç ilişkisi sona ermiştir. Fesih hakkının kullanılmasından sonra meydana gelen ecrimisil veya tazminatın dayandığı

¹³⁵ Altınok Ormancı (n 22) 250-252.

¹³⁶ Uyarlamada taraf menfaatlerinin gözetilmesi gerektiği hususunda bakınız Eren (n 29) 545.

¹³⁷ Gauch (n 29) 196.

¹³⁸ Bir sona erme nedeninin aynı anda özel bir düzenleme kapsamına girmekle beraber haklı sebep teşkil ettiği durumlarda her iki hale göre de fesih mümkündür. Gauch (n 29) 196.

¹³⁹ Albayrak (n 28) 380.

geçerli bir borç ilişkisi olmadığından, kira bedelinin ödenmemesine dayalı bir tahliye talebi söz konusu olmaz.

IV. COVID-19 Salgını Nedeniyle Fesih Yerine Sözleşmenin Uyarlanmasının Mümkün Olup Olmadığı Meselesi

A. Uyarılama Sebebi Olarak COVID-19 Salgını

İcra ve İflas Kanunu madde 296/2’de borçluya tanınan fesih imkânı, sözleşmeyle katı ve mutlak bir bağlılığın yerine yumuşatılmış bir bağlılığın benimsenmesinin¹⁴⁰ tezahürü olarak ahde vefa ilkesine istisna teşkil etmektedir. Ahde vefa ilkesi, hukukî güvenlik ve istikrar bağlamında sözleşmelerin ayakta tutulmasını öncelese de bazı durumlarda dürüstlük kuralı ve sözleşme adaleti ile çatışır¹⁴¹. Bu halde sözleşmelerin uyarlanması ile sözleşme adaleti ve dürüstlük kuralına uygunluk sağlanmaya çalışılır¹⁴². Sözleşmenin uyarlanması¹⁴³, sözleşmenin kuruluşu sırasındaki risk dağılımına yeniden ulaşmak suretiyle sözleşme adaletini sağlamak amacıyla¹⁴⁴ sözleşmenin değişen durum ve koşullara uyarlanmasıdır¹⁴⁵.

Türk Borçlar Kanunu madde 138 uyarınca, tarafların kusuru olmaksızın sözleşmenin yapıldığı sırada öngörülemez ya da öngörülmesi beklenmeyen olağanüstü durumların ortaya çıkması halinde, borçludan ifanın beklenmesi dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edecekse sözleşmenin uyarlanması istenebilir. Buna göre, sözleşme kurulduktan sonra edimler arasındaki denge dürüstlük kuralı kapsamında borçludan sonuçlarını üstlenmesi beklenemeyecek derecede bozulmuş olmalıdır¹⁴⁶. Edimler arasındaki denge bozulmamakla beraber meydana gelen aşırı ifa güçlüğü de bir uyarılama sebebidir¹⁴⁷. Uyarılmaya neden olan değişiklikler olağanüstü nitelikte olmalıdır¹⁴⁸. Sadece birkaç borçluyu etkileyen hadiseler uyarılama için yeterli değildir¹⁴⁹. Değişen koşullar, taraflar arasındaki ilişki ve somut olayın özelliklerine

¹⁴⁰ Faruk Acar, ‘Sözleşmelerin Uyarlanmasında Öngörülemeyen Olgular, Döviz İle Sözleşme Yapma Yasağı ve Sözleşmelerin Uyarlanması’ iç Murat Topuz (ed) *Döviz ile Sözleşme Yapma Yasağı ve Sözleşmelerin Uyarlanması* (Seçkin Yayınları 2019) 15.

¹⁴¹ Eleanor Cashin Ritaine, ‘Emprevizyon, Hardship ve İşlem Temelinin Çökmesi: Pacta Sunt Servanda ve Alman-Fransız Hukukî İlişkilerinde Sözleşmelerin Uyarlanmasına Giden Yollar’ (2005) Başak Baysal (Çev), 63(1-2) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 325-326; Başak Baysal, *Sözleşmenin Uyarlanması*, (On İki Levha Yayınları 2009) 10-11; Eren (n 29) 541; Kaplan (n 34) 112.

¹⁴² Cashin Ritaine (n 140) 326; Baysal (n 140) 11; Eren (n 29) 542; Kaplan (n 34) 112.

¹⁴³ Sözleşmenin uyarlanmasının temelinde *clausula rebus sic stantibus* ilkesinin bulunduğu ve bu bağlamda borçlunun ancak sözleşmenin koşulları değişmediği takdirde ifa ile yükümlü olduğu hakkında bakınız Eren (n 29) 541-542.

¹⁴⁴ Oğuzman ve Öz (n 40) 196; Cashin Ritaine (n 140) 327; Baysal (n 140) 14; Eren (n 29) 541.

¹⁴⁵ Cashin Ritaine (n 140) 326; Baysal (n 140) 14; Eren (n 29) 542; Kaplan (n 34) 115.

¹⁴⁶ Oğuzman ve Öz (n 40) 562; Eren (n 29) 546; Baysal (n 140) 151; Kaplan (n 34) 140-141.

¹⁴⁷ Baysal (n 140) 154; Eren (n 29) 546.

¹⁴⁸ Kemal Tahir Gürsoy, *Hususi Hukukta Clausula Rebus Sic Stantibus: Emprevizyon Nazariyesi* (Güney Matbaacılık 1950) 106-107; Kaplan (n 34) 140; Cashin Ritaine (n 140) 328; Oğuzman ve Öz (n 40) 563.

¹⁴⁹ Ümmühan Kaya, ‘Sözleşmenin Uyarlanmasında Sonradan Değişen Şartlar ve Öngörülemeyenlik İlkesi’ (2016) 22(3) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1580; Kaplan (n 34) 140; Gürsoy (n 147) 106-107.

göre öngörülemez olmalıdır¹⁵⁰. Sözleşmenin uyarlanabilmesi için uyarılma talebinde bulunan tarafın koşulların değişmesi bakımından kusurlu olmaması gerekir¹⁵¹.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen covid-19 salgını, gündelik hayat ve ekonomik yaşam üzerinde derin ve sarsıcı etkiler¹⁵² bırakmıştır¹⁵³. Bir kısım işletmelerin¹⁵⁴ faaliyetlerine ara vermesi, tedarik ve dağıtım zincirlerinde meydana gelen aksamalar ve arz ve talep dengesinin değişmesi nedeniyle ekonomik olarak telafisi uzun zaman alacak çok boyutlu sorunlar meydana gelmiştir. Küresel ekonomik aktivitelerin daralması nedeniyle ülkelerin büyüme beklentileri büyük bir darbe almıştır¹⁵⁵. Sosyal ve ekonomik hayatın neredeyse askıya alınması bir yana, salgının ana merkezi olan Çin’de fabrikaların kapanması dahi oyuncak, gıda ve turizmden akıllı cihaz ve teknoloji sektörüne kadar küresel piyasaları olumsuz etkilemiştir¹⁵⁶. COVID-19 nedeniyle sağlık sektörüne ayrılan bütçe ve harcamalar öngörülemeyen düzeyde artmıştır¹⁵⁷. Bu gelişmeler, sürekli borç ilişkileri üzerinde olağanüstü, dışsal ve öngörülemeyen etkiler gösterebilir. Ancak bu bağlamda covid-19 salgını bakımından mutlak bir genelleme yapmak mümkün değildir. COVID-19’un sözü edilen etkileri gösterip göstermediği her bir sözleşme ve somut olay özelinde değerlendirilmelidir. Özellikle geçici süreyle faaliyetine ara verilen işletmelerin taraf oldukları ve ithal ve ihrac yasaklarına konu şeylerin sözleşmenin konusunu oluşturduğu sürekli borç ilişkileri için olağanüstü ve öngörülemeyen bir etkinin doğması kuvvetle muhtemeldir¹⁵⁸.

¹⁵⁰ Kaplan (n 34) 151; Gürsoy (n 147) 110; Cashin Ritaine (n 140) 328; Baysal (n 140) 178; Kaya, s. 1583; Eren (n 29) 546; Oğuzman ve Öz (n 40) 563.

¹⁵¹ Kaplan (n 34) 143; Eren (n 29) 546; Oğuzman ve Öz (n 40) 563; Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop (n 40) 368.

¹⁵² Bu konuda bakınız Üstün ve Özçiftçi (n 80) 142 ve devamı.

¹⁵³ Sosyal ve ekonomik hayatın ihtiyatlı bir şekilde yeniden başlaması ve yeni normal olarak adlandırılan ve uzun ömürlü olacağı tahmin edilen bu sürecin küresel ölçekte bıraktığı etkiler için bakınız Raul Caruso, ‘What Post COVID-19? Avoiding a Twenty-first Century General Crisis’(2020) Peace Economics, Peace Science and Public Policy 1-3.

¹⁵⁴ Koronavirüs tedbirleri genelgesi ile 149.382 işyerinin faaliyetleri geçici bir süre durdurulmuştur. Genelgeler ile; gece kulüpleri, bar, pavyon, diskotek, tiyatro, sinema, gösteri merkezi, konser salonu, nişan/düğün salonu, çalgılı/müzikli lokanta/kafe, gazino, birahane, taverna, kahvehane, kıraathane, kafeterya, kır bahçesi, nargile salonu, nargile kafe, internet salonu, internet kafe, her türlü oyun salonları, her türlü kapalı çocuk oyun alanları (AVM ve lokanta içindkiler dâhil), çay bahçesi, demek lokalleri, lunapark, yüzme havuzu, hamam, sauna, kaplıca, masaj salonu, SPA ve spor merkezleri faaliyetleri geçici süreliğine durduruldu. Bakınız www.icisleri.gov.tr

¹⁵⁵ IMF’ye göre küresel ekonominin 2020 yılında % -3 oranında keskin bir biçimde daralması ve salgının 2020’ın ikinci yarısında ortadan kalktığı varsayımında 2021 yılı için % 5,8 oranında büyümesi beklenmektedir. Bakınız International Monetary Fund; World Economic Outlook The Great Lockdown, April, 2020, s. vii. Dünya Ticaret Örgütü’ne (DTÖ) göre, covid-19 salgını nedeniyle dünya ticaretinin 2020 yılında % 13 ile %32 arasında düşmesi bekleniyor. https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm, Erişim Tarihi 19 Mayıs 2020.

¹⁵⁶ Bloomberg Businessweek Koronavirüsü Özel Sayısı (Mart, 2020) 6; Türkiye İhracatçılar Meclisi, Ekonomik Araştırmalar Şubesi Corona Virüsünün Türkiye & Dünya Ekonomisine Etkileri Bilgi Notu 4-5. <https://tim.org.tr/files/downloads/EkonomiBulteni/2020/Corona%20Vir%C3%BCs%C3%BC'n%C3%BCn%20D%C3%BCnya%20Ekonomisine%20Etkileri.pdf>, Erişim Tarihi 19 Mayıs 2020.

¹⁵⁷ Zelha Altunkaya, ‘2020 Koronavirüs Pandemisinde Avrupa Birliği Sağlık Politikaları ve Neoliberalizm: İtalya Örneği’ (2020) 10(20) Yalova Sosyal Bilimler Dergisi 16 ve devamı.

¹⁵⁸ Wimbledon Tenis Turnuvası organizatörleri 2003 yılındaki SARS virüsü sonrasında turnuvayı her yıl pandemilere karşı sigortalatmışlardır. COVID-19 nedeniyle 250 milyon Paund ödeme almaları beklenmektedir. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/wimbledon-pandemi-maddesi-kurtardi-2-milyari-kurtardilar-6181131> Erişim Tarihi 08 Haziran 2020)

Salgın hastalıklar, doktrinde öteden beri uyarlamaya sebebiyet veren öngörülemeyen olağanüstü haller arasında sayılmaktadır¹⁵⁹. Gerçekten de covid-19 salgınının yaratacağı olumsuzlukların bu raddeye ulaşacağına öngörülmesi beklenemeyeceği gibi bu durum, basiretli tacir kavramı ile de izah edilebilir boyutta değildir¹⁶⁰. Bu bağlamda covid-19 salgını sosyal felaket¹⁶¹ niteliğinde olağanüstü bir hadisedir. Bu çerçevede covid-19 nedeniyle bazı sürekli borç ilişkilerinde edim dengesinde bozulma bazılarında ise aşırı ifa güçlüğü nedeniyle sözleşmelerin uyarlanması söz konusu olabilir¹⁶².

K. İcra ve İflas Kanunu Madde 296/2 ve Türk Borçlar Kanunu Madde 138 Arasındaki İlişkinin COVID-19 Bağlamında İncelenmesi

İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 uyarınca konkordatonun amacına mani olan sürekli borç ilişkisi, covid-19 nedeniyle edim dengesinin bozulmasına veya aşırı ifa güçlüğüne dayanılarak uyarlamaya konu olabilir. Bu durumda Türk Borçlar Kanunu madde 138, İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'den bağımsız olarak uygulama alanı bulur. Uyarlama mümkün olmamakla birlikte, aşırı ifa güçlüğü sürekli borç ilişkisini çekilmez hale getiriyorsa, borçlu haklı sebeple olağanüstü fesih hakkını kullanabilir¹⁶³.

Sürekli borç ilişkileri bakımından sözleşmelerin uyarlanması ve bu mümkün olmadığı takdirde feshe imkân veren Türk Borçlar Kanunu madde 138 ile konkordatonun amacı bağlamında feshe olanak veren İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 hükümlerinin uygulama alanlarının keşişmesi muhtemeldir. Bu halde söz konusu hükümlerin uygulanması bakımından bazı sorunlar ortaya çıkabilir. Borçlu, covid-19 salgınının neden olduğu ekonomik kriz veya ihraç ve ithal yasaklarının¹⁶⁴ sonucu olarak borçlarını vadesinde ödeyememe tehlikesine dayanarak konkordato başvurusunda bulunmuş olabilir. Aynı gerekçeler, borçlunun tarafı olduğu sürekli borç ilişkilerinde edim dengesinin bozulmasına veya aşırı ifa güçlüğüne vücut veren öngörülemez ve olağanüstü durumlar¹⁶⁵ olarak ortaya çıkabilir. Bu durumda borçlu,

¹⁵⁹ Eren (n 29) 541; Baysal (n 140) 161; Kaplan (n 34) 111. Salgının kira sözleşmeleri bakımından geçici imkânsızlığa ve aşırı ifa güçlüğüne vücut verebileceği hakkında bakınız Abdülkerim Yıldırım, 'Koronavirüs Krizinin Özel Hukuk Sözleşmelerine Etkisi' (2020) 15(165) Terazi Hukuk Dergisi 986 ve devamı.

¹⁶⁰ Sinan Sarıkaya ve Gökhan Bakar, 'Basiretli Tacir İlkesi Işığında Koronavirüs (COVID-19) Salgınının Sözleşmelerdeki Ceza Koşuluna Etkisi' (Lexpera Blog, 17 Nisan 2020) <https://blog.lexpera.com.tr/basiretli-tacir-ilkesi-isinginda-koronavirus-covid-19-salgininin-sozlesmelerdeki-ceza-kosuluna-etkisi/>, Erişim Tarihi 19 Mayıs 2020.

¹⁶¹ Bir görüşe göre, uyarlamamın mümkün olabilmesi, sosyal felaket niteliğinde toplumun önemli bir çoğunluğunu etkileyen bir hadisenin varlığına bağlıdır. Bischoff (n 34) 184 ve devamı. Benzer yönde Türk hukukunda Kaya (n 148) 1580; Kaplan (n 34) 140; Gürsoy (n 147) 106-107.

¹⁶² Sabine Otte-Gräbener, 'Auswirkungen der COVID-19-Pandemie auf Lieferverträge' (2020) Hef 8 Gesellschafts und Wirtschaftsrecht 150.

¹⁶³ Oğuzman ve Öz (n 40) 564; Seliçi (n 22) 196-198; Altınok Ormancı (n 22) 210.

¹⁶⁴ Örneğin bakınız Ticaret Bakanlığı Tıbbi Tanı Kitlerinin İthaline İlişkin Tebliğ ve Ticaret Bakanlığı İthalatta Gözetim Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2009/8)'De Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, 2 Nisan 2020 Tarih ve 31087 sayılı Resmî Gazete.

¹⁶⁵ Oğuzman ve Öz (n 40) 563; Kaplan (n 34) 140; Baysal (n 140) 165-166; Cashin Ritaine (n 140) 330; Gürsoy (n 147) 116; Kaya (n 148) 1581.

Türk Borçlar Kanunu madde 138 uyarınca sözleşmelerin uyarlanmasını talep etmesi beklenir¹⁶⁶.

Türk Borçlar Kanunu madde 138 kapsamında borçlu, sözleşmeyi fesih hakkını kullanmadan önce sözleşmenin uyarlanmasını talep etmelidir¹⁶⁷. Fesih hakkı, ancak borcun mahkemece uyarlamaya uygun bulunmaması veya ifa güçlüğüne katlanılır hale getiren herhangi bir uyarlamanın karşı taraf için borç ilişkisini çekilmez hale getirmesi halinde kullanılabilir¹⁶⁸. Bu nedenle sözleşmenin uyarlanması sebebiyle borç ilişkisinin devamını külfetli gören borçlu, sözleşmeyi feshetmek isteyebilir. Bu halde borçlu Türk Borçlar Kanunu madde 138 uyarınca önce uyarlamayı talep etmeden İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'nin getirdiği imkânı kullanarak sürekli borç ilişkisini derhal feshedebilir. Sözleşmenin feshi nedeniyle ortaya çıkan tazminat konkordatoya tabi olduğundan tenzilat veya vade ile ödenir. Böylelikle borçlunun menfaati, alacaklının uyarlama durumunda sözleşmenin ayakta tutulmasındaki menfaatine tercih edilmiş olur¹⁶⁹.

Haklı sebeple fesih ile Türk Borçlar Kanunu madde 138 arasındaki yarışma kapsamında yapılan tartışmalar, kıyasen Türk Borçlar Kanunu madde 138 ile İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 arasındaki ilişki bakımından da düşünülebilir. Türk Borçlar Kanunu madde 138 uyarınca ortaya çıkan uyarlama sebepleri, aynı zamanda haklı bir sebep teşkil edebilir¹⁷⁰. Bir görüşe göre, bu durumda sözü edilen hükümler arasında bir yarışmanın varlığı kabul edilmelidir. Buna göre borçlu Türk Borçlar Kanunu madde 138 uyarınca uyarlama isteyebileceği gibi, sözleşmeyi haklı sebeple fesih de edilmelidir¹⁷¹. Başka bir görüş ise, uyarlamaya ilişkin hükümlerin önceliğini kabul etmenin daha esnek ve adaletli bir çözüm tarzı olacağını savunmaktadır¹⁷².

Haklı sebeple fesih ile işlem temelinin çökmesi arasındaki ilişki Alman hukukunda da tartışılmıştır. Bir görüşe göre, işlem temelinin çökmesine ilişkin BGB § 313'ün

¹⁶⁶ Türk Medeni Kanunu madde 2, hakların kullanılması ve borçların ifasında dürüst davranma yükümlüğü getirmekle beraber bu kurala bir istisna öngörmemiştir. Bu nedenle borçlu konkordato prosedürü içerisinde dürüstlük kuralına uygun davranmalıdır. Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 2) 637-638. Bu bağlamda sözleşmenin uyarlanması ile konkordatonun amacına ulaşması mümkün ise İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 uyarınca sözleşmenin feshedilmesi hakkın kötüye kullanılması bağlamında değerlendirilebilir.

¹⁶⁷ Oğuzman ve Öz (n 40) 563; Baysal (n 140) 272.

¹⁶⁸ Oğuzman ve Öz (n 40) 564; Baysal (n 140) 258.

¹⁶⁹ Esasen borçlunun bu şekilde davranmasının önünde hiçbir engel yoktur. Mevcut durumda uyarlama ile İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 uyarınca fesih arasındaki tercih borçluya bırakılmış durumdadır. Ancak kanaatimizce somut olayın koşullarına göre borç ilişkisinin uyarlanması, sözleşmenin feshine nazaran konkordatonun amacına ulaşmasına daha fazla katkı sağlayabilir. Bu nedenle sürekli borç ilişkisinin uyarlanmasının konkordatonun başarıya ulaşmasına sağlayacağı katkı dikkate alınarak komiserin uygun görüşü ile birlikte borç ilişkisinin uyarlanması, bu mümkün olmadığı takdirde fesih hakkının kullanılması düşünülmelidir.

¹⁷⁰ Baysal (n 140) 263; Altınok Ormancı (n 22) 209; Oğuzman ve Öz (n 40) 564; Seliçi (n 22) 196-198.

¹⁷¹ Altınok Ormancı (n 22) 210.

¹⁷² Baysal (n 140) 263.

haklı sebeple feshe ilişkin BGB § 314'e göre özel hüküm olduğunu ileri sürmüştür¹⁷³. Başka bir görüş, BGB § 314'ün sürekli borç ilişkileri için daima öncelikli olduğunu savunmuştur¹⁷⁴. Diğer bir görüş her bir hükmün aynı ağırlıkta ve bağımsız olduğunu ileri sürmüştür¹⁷⁵. Ağırlıklı görüş ise, BGB § 313'ün öncelikli olduğunu kabul etmektedir¹⁷⁶. Buna göre, tarafların sözleşmeye devam etmeleri beklenebiliyor ve sözleşmenin uyarlanması mümkün görünüyorsa, daha düşük koşulları olan BGB § 314 uyarınca yapılan fesih talebi reddedilmelidir¹⁷⁷. Bu görüş, haklı sebeple feshe ilişkin hükmün koşullarının, işlem temelinin çökmesine ilişkin hükme göre daha düşük gereklilikler taşıdığını savunmaktadır¹⁷⁸.

Bu tartışmalar ışığında, Türk Borçlar Kanunu madde 138 ile İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 arasında üstünlük ya da öncelik sonralık ilişkisinden söz edilemez. Bu hükümler birbirinden bağımsızdır. Bu sebeple borçlu, dilerse İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 uyarınca fesih hakkını kullanabilir dilerse Türk Borçlar Kanunu madde 138 uyarınca uyarılma talebi ile sözleşmenin devamını isteyebilir. Bununla birlikte Alman hukukunda haklı sebeple fesih ile işlem temelinin çökmesi arasındaki ilişki bağlamında, daha düşük gereklilik ve koşullar taşıyan hükmün ikincil nitelikte bir uygulama alanı olduğunun kabulüne ilişkin görüş, Türk Borçlar Kanunu madde 138 ile İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 arasındaki ilişki için de savunulabilir.

Kanaatimizce sözleşmenin uyarlanmasının mümkün olduğu durumlarda sözleşmenin feshine imkân tanınması ahde vefa ilkesi ile bağdaşmadığı gibi clausula rebus sic stantibus ilkesi ile de bağdaşmaz. Gerçekten de sözleşmenin devamı ve ayakta kalması mümkünse ve sözleşmenin uyarlanması konkordatonun amacına mani olmuyorsa İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'deki fesih imkânı yerine sözleşmenin uyarlanması yoluna gidilmelidir¹⁷⁹. Bu bağlamda taraflar arasındaki menfaat dengesinin korunması amacıyla İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'de sözleşmenin uyarlanmasına yönelik bir değişiklik yapılması düşünülebilir¹⁸⁰. Böylelikle

¹⁷³ OLG Saarbrücken, Urteil vom 27.04.2010 - 4 U 41/09, BeckRS, 2010, 14170; Christian Hirsch, 'Kündigung aus wichtigem Grund oder Geschäftsgrundlagenstörung bei Wegfall des Anmietinteresses Das Beispiel „illegaler“ Wettbüros' (2007) Neue Zeitschrift für Miet- und Wohnungsrecht 114.

¹⁷⁴ Horst Eidenmüller, 'Der Spinnerei-Fall: Die Lehre von der Geschäftsgrundlage nach der Rechtsprechung des Reichsgerichts und im Lichte der Schuldrechtsmodernisierung' (2001) Juristische Ausbildung 824.

¹⁷⁵ Reiner Schulze, *Bürgerliches Gesetzbuch Handkommentar* (10. Auflage, Nomos 2019) Art 314 N 2; Thomas Finkenauer, *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Band 3, Schuldrecht-Allegemeiner Teil II, Krüger* (C.H.Beck 2019) Art 313, N 171; OLG Dresden (5. Zivilsenat), Beschluss vom 08.02.2017 - 5 U 1669/16, BeckRS, 2017, 106456, N 15.

¹⁷⁶ Volker Emmerich, *Das Recht der Leistungsstörungen* (C.H.Beck 2005) § 27 N 43; Otto Palandt ve Christian Grüneberg, *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch* (C.H.Beck, 2020) Art 313 N 14; Hirsch (n 171) 114.

¹⁷⁷ Emmerich (n 174) § 27 N 43; Palandt and Grüneberg (n 174) Art 313 N 14.

¹⁷⁸ Finkenauer (n 173) Art 313 N 169.

¹⁷⁹ Mevcut durumda borçlu dilerse İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'deki fesih olanağını kullanmaksızın doğrudan uyarılma davası açabilir. Ancak kanaatimiz borçlunun uyarılma talebinin mümkünse sözleşmeyi feshedememesidir.

¹⁸⁰ Önerimiz, 296/2'ye, "Sözleşmeyi fesih talebinden önce borçlu, koşullarının oluşması halinde sözleşmenin uyarlanmasını isteyebilir." ifadeleri eklenerek Türk Borçlar Kanunu madde 138 ile İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'nin keşifen uygulama alanlarında sözleşmenin ayakta tutulmasının sağlanmasıdır. Gerçekten de haklı sebeple fesihte dahi ahde vefa ilkesi gereği sözleşmenin devamı ve ayakta tutulması öncelenmektedir. Gauch (n 29) 175.

konkordato borçlusu, uyarılma için ayrı bir dava açmanın neden olacağı ekonomik külfet ve zaman kaybına maruz kalmayacak ve konkordatonun amacına ulaşılmasına da katkı sağlanmış olur. Ayrıca sırf hakkın kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla getirilmiş olan¹⁸¹ İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'nin covid-19'un yarattığı ekonomik belirsizlik nedeniyle kötüye kullanılmasının da önüne geçilir.

Sonuç

İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'de düzenlenen fesih imkânı, kanunî bir uyarlamadır. Fesih için sürekli bir borç ilişkisinin varlığı şarttır. Dönemli edimli sözleşmeler de bu bağlamda feshine konu olabilir. Kuruluşu ile ifası arasında bir süre bulunan sürekli borç ilişkileri için dönme imkânı tanınması gerekir.

Konkordatonun amacına mani olma kapsamında yapılacak değerlendirmede konkordatonun iyileşme amacı taşıyıp taşımadığı tespit edilmelidir. COVID-19 salgının sebep olduğu ekonomik darboğaz, borçlunun sürekli borç ilişkilerinin yükünden kurtulmak istemesi sonucunu doğurabilir. Buna rağmen covid-19 salgını, konkordatonun amacı bağlamında mutlak olarak nazara alınması gereken bir husus değildir. COVID-19 salgını, konkordatonun iyileşme amacına etki eden ya da onu engelleyen etkenlerin sayısı veya ağırlık oranında doğrudan veya dolaylı olarak bir değişme meydana getirdi durumlarda göz önünde bulundurulmalıdır.

COVID-19 salgını somut durumun koşullarına göre, konkordato komiserinin konkordatonun amacının tespiti bağlamında kullandığı takdir yetkisini etkiler. Ancak bu durum komiserin, hakkın kötüye kullanılması bağlamında yapacağı değerlendirmeyi etkilememelidir. Komiser, işletmenin faaliyeti, borçlunun likidite bakımından durumu ve sürekli borç ilişkisi ile konkordatonun amacı kapsamında covid-19 salgınına atfedilebilecek bir nedensellik bağının varlığı göz önünde bulundurulmalıdır. Hukuk sistemlerinde covid-19 nedeniyle meydana gelen ekonomik buhranın telafisi maksadı ile konkordato ve iflas hukukunda borçlu lehine bazı kolaylıkların kabul edilmesindeki eğilim, İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 kapsamında da yüksek dereceli ispat ölçüsünün düşürülmesi bağlamında tezahür etmelidir. 7226 sayılı Kanun ile getirilen fesih yasağı, İcra ve İflas Kanunu madde 296/2 bakımından bir etki sonuç göstermez.

COVID-19 salgını bir uyarılma sebebi olarak kabul edilmeli ve sürekli borç ilişkilerinin bu nedenle uyarlanması mümkün olmalıdır. Türk Borçlar Kanunu madde 138 ile İcra ve İflas Kanunu madde 296/2, birbirinden bağımsızdır. Bu kapsamda İcra ve İflas Kanunu madde 296/2'ye gerekli koşulların oluşması halinde, sözleşmenin feshine bir alternatif olarak borçluya uyarılma talep edebilme imkânı veren bir hüküm eklenmesi yerinde olur.

¹⁸¹ Mabillard (n 26) 201; Lorandi (n 1) 297; Pekcanitez ve Erdönmez (n 28) 106; Kale (n 26) 257.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

- Acar F, 'Sözleşmelerin Uyarlanmasında Öngörülemez Olgular, Döviz İle Sözleşme Yapma Yasağı ve Sözleşmelerin Uyarlanması' iç Murat Topuz (ed) *Döviz ile Sözleşme Yapma Yasağı ve Sözleşmelerin Uyarlanması* (Seçkin Yayınları 2019).
- Akil C, 'Konkordato Prosedürü Çerçevesinde Sürekli Borç İlişkilerinin Feshi' (2019) 143 Türkiye Barolar Birliği Dergisi.
- Akkaya T, 'COVID19 Salgını Nedeniyle Alınan İdari ve Yasal Önlemlerin Konkordatoya Etkisi ve Salgının Ekonomik Sonuçlarından Olumsuz Etkilenen Borçluların Korunmasına Yönelik Tedbirlere Dair Düzenleme Önerileri' (Lexpera Blog, 15 Mayıs 2020).
- Albayrak H, *İflas Dışı Adi Konkordatoda Konkordato Mühletinin Sözleşmeler Bakımından Sonuçları* (Yetkin Yayınları, 2020).
- Albayrak H, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukukunda Yaklaşık İspat* (Yetkin Yayınları 2013).
- Altay S, Eskioçak A, *Konkordato ve Yeniden Yapılanma Hukuku* (Vedat Kitapçılık 2019).
- Altınkaya Z, '2020 Koronavirüs Pandemisinde Avrupa Birliği Sağlık Politikaları ve Neoliberalizm: İtalya Örneği' (2020) 10(20) Yalova Sosyal Bilimler Dergisi.
- Altınok Ormancı P, *Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebep Feshi* (Vedat Kitapçılık 2011).
- Antalya G, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Seçkin Yayınları 2019).
- Atalay O, 'COVID-19 Salgını Sebebiyle Gerçekleşen Takip Tatili Sonrasına İlişkin Bazı Düşünceler ve Öneriler' (Lexpera Blog, 21 Mayıs 2020).
- Atalı M, Ermenek, İ, Erdoğan, E, *İcra ve İflas Hukuku* (Yetkin Yayınları, 2019).
- Atalı M, 'Konkordatoda Kesin Mühlet ve Sonuçları' iç Muhammet Özkes (ed), *7101 Sayılı Kanunla Konkordato ve Elektronik Tebligat Konularında Getirilen Yenilikler* (On İki Levha 2018).
- Ayan Ö, *Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı* (Seçkin Yayınları 2008).
- Başözgen, A, *Müflisin Tasarruf Yetkisi* (Turhan Kitabevi 2005).
- Bauer T, Staehelin D, *Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs Ergänzungsband* (Helbing Lichtenhahn 2017).
- Baysal B, *Sözleşmenin Uyarlanması* (On İki Levha Yayınları 2009).
- Behrens H, 'Das Wiederkehrschuldverhältnis' (Dissertation, Hamburg, 1972).
- Berkin N, *İflas Hukuku*, (Fakülteler Matbaası 1972).
- Berkin N, *İflas Hukukunda Konkordato (Konkordato)* (İsmail Akgün Matbaası 1949).
- Bischoff J, *Vertragsrisiko und clausula rebus sic stantibus: Risikozuordnung in Verträgen bei veränderten Verhältnissen* (Schulthess 1983).
- Bloomberg Businessweek Koronavirüsü Özel Sayısı (Mart, 2020).
- Buz V, *Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar* (Yetkin Yayınları 2005).
- Caruso R, 'What Post COVID-19? Avoiding a Twenty-first Century General Crisis'(2020) Peace Economics, Peace Science and Public Policy.
- Cashin Ritaine E, 'Emprevizyon, Hardship ve İşlem Temelinin Çökmesi: Pacta Sunt Servanda ve Alman-Fransız Hukuki İlişkilerinde Sözleşmelerin Uyarlanmasına Giden Yollar' (2005) Başak Baysal (Çev), 63(1-2) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası.
- Demirsatan B, *Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde Sözleşmenin Haksız Olarak Sona Erdirilmesi* (On İki Levha Yayınları 2019).

- Ehrenzweig A, *System des Österreichischen Allgemeinen Privatrechts Band 2* (Manz 1920).
- Eidenmüller H, 'Der Spinnerei-Fall: Die Lehre von der Geschäftsgrundlage nach der Rechtsprechung des Reichsgerichts und im Lichte der Schuldrechtsmodernisierung' (2001) *Juristische Ausbildung*.
- Emmerich V, *Das Recht der Leistungsstörungen* (C.H. Beck 2005).
- Eren F, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Yetkin Yayınları 2019).
- Ermenek İ, 'Borca Batıklık Nedenine Dayalı Konkordatoda Geçici Mühletin Kaldırılması' *Adalet Dergisi* (2020) 1(64).
- Ermenek İ, *İflasın Erteleme* (Adalet Yayınevi 2010).
- Ermenek İ, Özdemir U, Özalp A R, 'Bir Konkordato Nedeni Olarak Borca Batıklığın Tespiti ve Borca Batıklık Halinin Konkordato Sürecindeki Etkileri' *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Arş. Gör. Ceren Damar Şenel Armağanı* (2020) 5(1).
- Ertuş Ş, 'Sürekli Borç İlişkilerinde Zamanaşımı' (2014), 16 *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.
- Finkenauer T, *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3, Schuldrecht-Allegemeiner Teil II*, Krüger (C.H.Beck 2019).
- Gauch P, *System der Beendigung von Dauerverträgen* (Universitätsverlag 1968).
- Gernhuber J, *Das Schuldverhältnis* (J.C.B. Mohr 1989).
- Gierke O, 'Dauerne Schuldverhältnisse' (1914) 64 *Jherings Jahrbücher für die Dogmatik des Bürgerlichen Rechts*.
- Glanzmann L, *Das neue Sanierungsrecht, Entwicklungen im Gesellschaftsrecht X* (Stämpfli 2015).
- Gmünder H, *Der Betriebsverkauf in den Insolvenzverfahren Konkurs und Nachlassverfahren des SchKG, Konkursaufschub des OR sowie Chapter 11 des US Bankruptcy Code* (Dike 2018).
- Gschnitzer F, 'Die Kündigung nach deutschem und österreichischem Recht' (1926) 76 *Jherings Jahrbücher für die Dogmatik des Bürgerlichen Rechts*.
- Gürsoy K T, *Hususi Hukukta Clausula Rebus Sic Stantibus: Emlak Nazariyesi* (Güney Matbaacılık 1950).
- Güven H, 'Covid-19 Pandemi Krizi Sürecinde E-Ticarette Meydana Gelen Değişimler' (2020) 7(5) *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*.
- Heinrich S, *Der Rücktritt bei den Dauerverträgen des Bürgerlichen Gesetzbuch* (Düsseldorf 1935).
- Hirsch C, 'Kündigung aus wichtigem Grund oder Geschäftsgrundlagenstörung bei Wegfall des Anmietinteresses Das Beispiel „illegaler“ Wettbüros' (2007) *Neue Zeitschrift für Miet- und Wohnungsrecht (NZM)*.
- Hunkeler D, 'Art 297a' in: Daniel Hunkeler (ed), *Kurzkommentar SchKG, Kurzkommentar zum Bundesgesetz über Schuldbetreibungs und Konkurs* (2nd, Helbing Lichtenhahn 2014).
- İsviçre Uzmanlar Grubu Raporu (Expertengruppe), *Revision des SchKG: Sanierungsverfahren* (Bern, 2008).
- Kale S, 'Yeni Konkordato Hukuku' iç Selçuk Öztekin (ed), *Yeni Konkordato Hukuku* (Adalet Yayınevi 2018).
- Kaplan İ, *Hâkimin Sözleşmeye Müdahalesi* (Yetkin Yayınları 2013).
- Kaplan İ, *Yeni Türk Konkordato Hukuku* (Yetkin Yayınları 2019).
- Kaya Ü, 'Sözleşmenin Uyarlanmasında Sonradan Değişen Şartlar ve Öngörülemezlik İlkesi' (2016) 22(3) *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*.

- Kazancı İ T, 'Swissair Olayı: İsviçre Yeniden Yapılandırma Hukukuna Etkileri ve Bu Etkilerin Hukukumuz Bakımından Kısa Bir Değerlendirmesi' (2018) 14(39) Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi.
- Keller G, *Der Nachlassvertrag ausser Concurs nach dem schweizerischen Bundesgesetz über SchKG mit einer historischen Einleitung* (Schulthess 1891).
- Kramer E, Art 18' in Kramer, Ernst and Bruno Schmidlin (eds), *Berner Kommentar, Band VI, Obligationenrecht, 1. Abteilung Allgemeine Bestimmungen, 1. Teilband, Allgemeine Einleitung in das schweizerische Obligationenrecht und Kommentar zu Art 1-18 OR* (Stämpfli, 1986).
- Kuntalp E, *Ard Arda Teslimli Satım Akdi* (Sevinç Matbaası 1968).
- Lorandi F, 'Dauerschuldverhältnisse im neuen Sanierungsrecht' (2014) 3 AJP/PJA.
- Ludwig P, *Der Nachlassvertrag mit Vermögensabtretung (Liquidationsvergleich)* (Stämpfli 1970).
- Maillard R, 'Kündigung der Dauerschuldverhältnisse im ordentlichen Nachlassverfahren - Prozessuale Kompensation des materiellrechtlichen Eingriffs gemäss Art 297a VE-SchKG' (2010) 74 BISchK.
- Merz H, 'Die Revision der Verträge durch den Richter' (1942) 61 Zeitschrift für Schweizerisches Recht.
- Noll U, 'Zur Verjährung von Erfüllungsansprüchen aus Dauerschuldverhältnissen und anderen Ansprüchen auf Eine Dauernde Leistung' (Dissertation, Universität Bonn 2003).
- Oehri D, *Der Sachwalter im Nachlassverfahren: Ein Diener zweier Herren* (Schulthess 2018).
- Oğuzman K, Öz T, *Borçlar Hukuku Genel Hükmeler Cilt I* (Vedat Kitapçılık 2015).
- Otte-Gräbener S, 'Auswirkungen der COVID-19-Pandemie auf Lieferverträge' (2020) Heft 8 Gesellschafts und Wirtschaftsrecht.
- Özekes M, Atalay O, '7226 Sayılı Kanun ile İcra ve İflâs Kanunu m 330 Hükmünü Uygulayan Cumhurbaşkanlığı Kararı (2279 Sayılı) Çerçevesinde Ortaya Çıkan Bazı Sorular ve Tartışmalar Cevaplar' (Lexpera Blog, 27 Mart 2020).
- Özekes M, 'Konkordatoya Başvuru ve Geçici Mühlet iç Muhammet Özekes (ed), 7101 Sayılı Kanunla Konkordato ve Elektronik Tebliğat Konularında Getirilen Yenilikler (On İki Levha 2018).
- Pagenstecher M, Grimm M, *Der Konkurs* (C.H.Beck 1968).
- Palandt O, Grüneberg C, *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch* (C.H.Beck 2020).
- Papa G, 'Die Analogie Anwendung der Konkursnormen auf den Nachlassvertrag mit Vermögensabtretung' (Dissertation, Bern 1941).
- Pekcanitez H, Atalay O, Sungurtekin Özkan M ve Özekes M, *İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı* (6. Bası, On İki Levha 2019).
- Pekcanitez H ve Erdönmez G, *7101 sayılı Kanun Çerçevesinde Konkordato* (Vedat Kitapçılık, 2018).
- Pekcanitez H, '2279 sayılı Cumhurbaşkanı (Fevkalâde Mühlet) Kararı ile 7226 Sayılı Kanunun Geçici 1. Maddesinin Birlikte Değerlendirilmesi' (Lexpera Blog, 28 Mart 2020).
- Pekdinçer T, Yılmaz A, 'Korona Virüs (COVİD 19) Salgınının Tasdik Edilmiş Konkordato Projelerine Etkisi' (Lexpera Blog, 29 Nisan 2020).
- Rebsamen T, 'Immobilienmiete im revidierten SchKG' (2014) 110 Schweizerische Juristen-Zeitung.
- Sarıkaya S, Bakar G, 'Basiretli Tacir İlkesi Işığında Koronavirüs (COVID-19) Salgınının Sözleşmelerdeki Ceza Koşuluna Etkisi' (Lexpera Blog, 17 Nisan 2020).
- Sauter D, *Ausgewählte Probleme des Sukzessivlieferungsvertrages* (Schulthess 1982).

- Schluck-Amend A, ‘Änderungen im Insolvenzrecht durch das COVID-19-Insolvenzaussetzungsgesetz’ (2020) Heft 8 Neue Zeitschrift für Insolvenz- und Sanierungsrecht.
- Schulze R, *Bürgerliches Gesetzbuch Handkommentar* (10. Auflage, Nomos 2019).
- Seliçi Ö, *Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi* (Fakülteler Matbaası 1976).
- Serozan R, *Sözleşmeden Dönme* (Vedat Kitapçılık 2007).
- Tanrıver S, *Konkordato Komiseri* (Yetkin Yayınları 1993).
- Taşpınar S, ‘Adi Konkordato Hakkında İcra ve İflas Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler’ (2003) 22 Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Dergisi (BATİDER).
- Taşpınar Ayvaz S, *İcra ve İflas Hukukunda Yeniden Yapılandırma* (Yetkin Yayınları 2005).
- Tekinay S S, Akman S, Burcuoğlu H, Altop A, *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Filiz Kitabevi 1993).
- Tunç Yücel M, ‘7226 sayılı Kanun ile Cumhurbaşkanlığının 2480 sayılı Yargı Alanındaki Hak Kayıplarının Önlenmesi Amacıyla Getirilen Durma Süresinin Uzatılmasına Dair Kararı Uyarınca Sürelerin Durmasının Konkordato Sürelerine Etkisi’ (Lexpea Blog, 11 Mayıs 2020).
- Tunç Yücel M, *Konkordato Mühletinin Alacaklılar Bakımından Sonuçları* (On İki Levha Yayınları 2020).
- Tümerdem M, *Sürekli Borç İlişkilerinde Borçlunun Temerrüdü ve Sonuçları* (Seçkin Yayınları 2018).
- Türkiye İhracatçılar Meclisi, Ekonomik Araştırmalar Şubesi Corona Virüsünün Türkiye&Dünya Ekonomisine Etkileri Bilgi Notu.
- Umar B, *İcra ve İflas Hukukunun Tarihi Gelişmesi ve Genel Teorisi* (Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Fakültesi 1973).
- Umbach-Spahn B, Kesselbach S, Bossart S, ‘Art 297a’ in: Jolanta Kren Kostkiewicz and Dominik Vock (eds), *Kommentar zum Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs SchKG* (4th, Schulthess 2017).
- Üstün, Ç, Özçiftçi, S, ‘COVID-19 Pandemisinin Sosyal Yaşam ve Etik Düzlem Üzerine Etkileri: Bir Değerlendirme Çalışması’ (2020) 25(1) Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi.
- Wohl G, *Die Sanierung von Immoniliengesellschaften, Sprecher; Thomas (Editör), Sanierung und Insolvenz von Unternehmen VIII* (Schulthess 2017).
- Yıldırım A, ‘Koronavirüs Krizinin Özel Hukuk Sözleşmelerine Etkisi’ (2020) 15(165) Terazi Hukuk Dergisi.